

ČESKÁ GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLEČNOST V PRAZE

Genealogické a heraldické listy

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

Ročník XIV.

1-2/1994

obr. na 1. straně obálky:

K ROKU RODINY – Sv. Václav

(miniatura z kroniky Přibíka Pulkavy z Radenína - (SÚA)

*Litografie pořizena pro GHL s laskavostí
nakladatelství Jan Krigl – Praha 2, Hálkova 2*

© Státní ústřední archiv v Praze

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ LISTY □ Ročník 14 □

1-2 / 1994

O B S A H

- Zdeněk Kopal: O hvězdách a lidech (1)**
Oldřich Fikejz
- Několik připomínek k „evidenci předků“ (5)**
MUDr. Boleslav Lutonský
- OŠKRT = HERALDICKÝ OMYL (9)**
Dr. Václav Elznic
- Univerzitní prof. Ing.arch. Václav Kasalický, DrSc. (14)**
Správní výbor – MUDr. Boleslav Lutonský
- Prameny uložené tam, kde bychom je nehledali (17)**
Jan Pařez
- Krkavcovití v heraldice (20)**
Ing. Ctirad Rakušan
- Rodopisné podnikání a šlechtictví v našich matrikách (22)**
Dr. Václav Elznic
- Rybníkářství na Pardubicku (24)**
Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.
- Ze vzpomínek zakládajícího člena GHSP (ČGHSP) (34)**
František Šírl
- Čím zpestřit a obohatit rodinnou kroniku (42)**
Josef Šrp
- Boj o predikát Pavla Antonína Martina Švandy (46)**
Dr. Václav Elznic
- Na pomoc autorům našich Genealogických listů (56)**
Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.

Zdeněk Kopal: O hvězdách a lidech

Oldřich Fikejz

Na zájem o genealogii narazíme někdy i tam, kde bychom to nejméně čekali. A tak je pro nás příjemným překvapením, že i světoznámý astronom českého původu Zdeněk Kopal, který by se letos dožil 80. let, věnuje celou první kapitolu svých pamětí údajům o svém rodu.

Autorovi předkové po meči i přeslici pocházeli z kraje mezi Turnovem a Jičínem. Kapitola začíná obecnými dějinami oblasti od nejstarších dob se zvláštním zřetelem ke vsi Hřmenín, kde Kopalové měli statek. (1)* Nejstarší historicky doložený nositel tohoto příjmení ve Hřmeníně byl Jan Kopal, jeden z největších držitelů půdy v obci. Doklad o narození tohoto Jana se prý ztratil, zemřel v roce 1832 a zanechal svůj statek svému synu, rovněž Janovi (* 2. 9. 1802, + 24. 3. 1891). Ten se oženil teprve r. 1852 a měl dva syny, Jana a Františka, mezi něž r. 1877 svůj statek rozdělil. Autorův děd František (* 23. 8. 1854, + září 1923) se oženil 30. 1. 1872 s Annou Pažoutovou (* 20. 7. 1851, + 25. 8. 1909), jejíž rodina sice žila ve Hřmeníně, ale její otec pocházel ze sousední Skuřiny. Autor nalezl v Pekařově "Knize o Kosti" zmínku o Václavovi Pažoutovi, který byl v roce 1752 rychtářem v blízkých Markvarticích, po souvislostech ovšem nepátral.

František a Anna měli několik dětí, z nichž nejstarší, také František (1878 - 1950), byl určen jako dědic statku. Autorův otec Josef Kopal (*25. 4. 1883) maturoval na starobylém gymnáziu v Jičíně r. 1902. (2)* To dává autorovi příležitost k malému exkurzu do dějin města i školy. Kromě studia měl Jičín pro život Josefa Kopala ten význam, že tam potkal svou budoucí ženu a pozdější autorovu matku Ludmilu Lelkovou, dceru učitele Josefa Lelka.

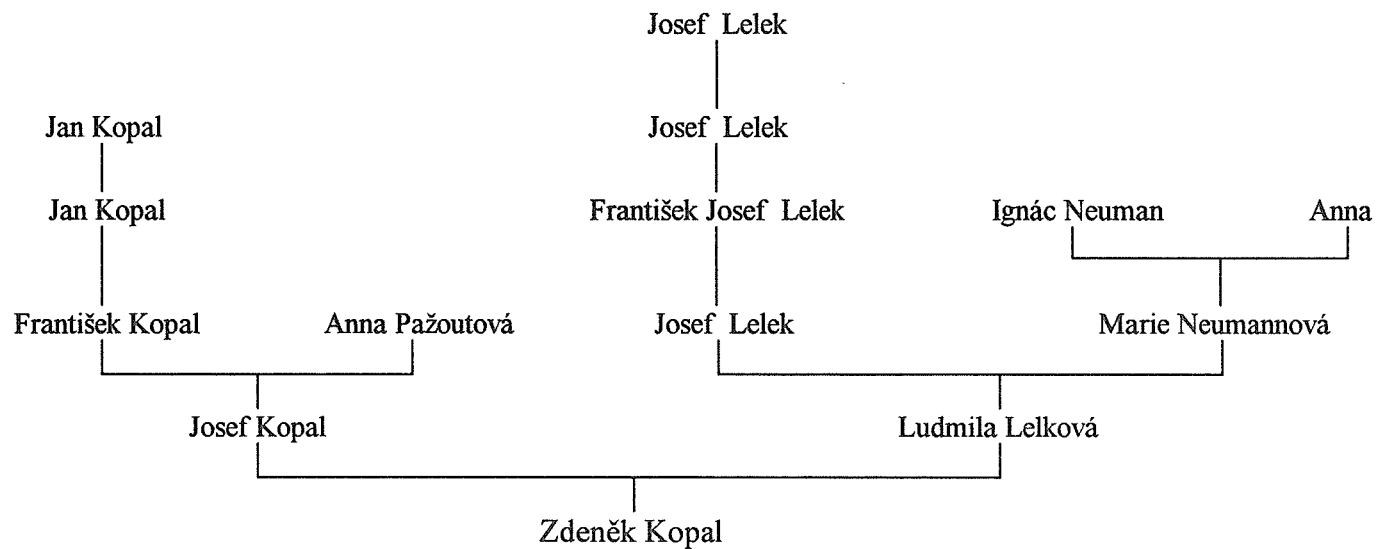
Lelkové byli řemeslníci: Jejich nejstarší známý předek Josef Lelek, který žil na přelomu 18. a 19. století, byl krejčím v Trotíně, jeho syn, také Josef (* 26. 12. 1802 v Trotíně) se stal truhlářem a toto řemeslo převzal i jeho syn František Josef (* 2. 4. 1830 v Nové Pace, + 12. 9. 1886 v Jičíně). Ten dal svého syna Josefa (* 26. 8. 1860, + 26. 4. 1930 tamtéž) studovat na jičínský učitelský ústav. Po jeho absolvování byla prvním působištěm mladého učitele Železnice, kde našel i životní družku Marii Neumannovou (*13. 12. 1862 v Železnici, + 20. 3. 1920 v Jičíně), jejíž rodiče byli pekař Ignác Neumann (* 1828 - + 1878) a jeho žena Anna (*1833, + 1905), dcera bednáře. Svatba Josefa a Marie se konala 13. 9. 1883, ale brzy potom byl Josef přeložen do Libáně, kde se roku 1884 narodila dcera Ludmila (+ 25. 3. 1973 v Praze). Ani tam však rodina dlouho nezůstala a vrátila se do Jičina. Třebaže Josef Lelek učil na měšťance přírodní vědy (a měl o ně velký zájem), zúčastnil se aktivně kulturního života města hlavně jako režiser ochotnického divadla, napsal dvě knihy o B. Němcové (3)* a konečně v čestné funkci městského historika připravoval knihu o dějinách Jičina od 14. století, kterou však nedokončil kvůli špatnému zdraví. (4)*

Svatba Josefa Kopala s Ludmilou Lelkovou se mohla konat až 3. 8. 1909. Od jejich zasnoubení ženich vystudoval filosofickou fakultu Univerzity Karlovy (obor moderní filologie) a odsloužil si rok vojny i zkušební rok na jednom pražském elitním gymnáziu. Teprve pak dostal místo v Kolíně, kde se 13. 6. 1910 narodil autorův starší bratr Miloš. (5)* Dalším působištěm mladého profesora byla Litomyšl a tam se 4. 4. 1914 narodil autor. Josef Kopal přešel v roce 1921 na jednu z pražských středních škol, po habilitaci působil od r. 1928 na univerzitě nejprve v Bratislavě, později v Brně a od r. 1936 v Praze, kde se o rok později stal po smrti F.X. Šaldy jeho nástupcem. Na Karlově univerzitě působil až do r. 1958. Publikoval mnoho prací, zvláště o francouzských autorech (6)* a též hodně překládal. (7)* Zemřel 29. 12. 1966.

Sám autor se zajímal o astronomii od dob svých studií na smíchovském reálném gymnáziu. Už tehdy přednášel na schůzkách České astronomické společnosti, své práce zasílal i do zahraničních časopisů a vydával i odborné knihy. Po maturitě studoval přírodovědeckou fakultu UK, doktorát získal v r. 1937. Za rok nato odejel na postgraduální stipendium do USA, když se ještě předtím 7. 9. 1938 oženil s ing. Alenou Müldnerovou, svou spolužačkou z gymnázia. Následující řetěz historických událostí znemožnil manželům návrat do vlasti. Mladý astronom působil nejprve na hvězdárně harvardské univerzity. Když USA byly zataženy do 2. světové války, sestavoval astronom na objednávku vojenského námořnictva zdokonalené balistické tabulky a později, už po válce, i tabulky řešící hydrodynamické problémy spojené s balistikou. Jeho vlastní astronomické práce pokračovala i v této době. Po válce se jednalo o tom, že by převzal stolicí astronomie na UK, po únoru 1948 ztratily však patrně obě strany zájem a manželé Kopalovi požádali o občanství USA; jejich dcery Jiřina (* 30. 8. 1940), Zdeňka a Eva (* 1949) žádat nemusely, protože se narodily už v USA. V roce 1950 pak náš vědec získal nově zřízenou stolicí astronomie na univerzitě v anglickém Manchesteru, kde zůstal až do odchodu do důchodu v r. 1981. Jeho celoživotním zájmem jsou zákrytové dvojhvězdy, ale zabýval se i jinými obory astronomie (sluneční soustava, mapování Měsíce, radioastronomie) a matematikou (numerická analýza). Zúčastnil se příprav letů člověka na Měsíc a vystupoval i v besedě vědců v americké televizi v den, kdy první lidé na Měsíci přistáli. Za svého života se setkal s mnoha světovými vědci včetně A. Einsteina a N. Wienera. Hodně cestuje a zamiloval si Alpy, kde pravidelně tráví dovolenou ve švýcarském Kanderstegu. A tento světoobčan v nejlepší smyslu slova, tento vědec, zabývající se objekty v nepředstavitelných vzdálenostech, se nejen hrdě hlásí k českému národu, ale ani nepovažuje za zbytečnou malichernost, zajímat se o svůj rod a dějiny kousku zemského povrchu, kde žili jeho předkové.

Vývod prof. Dr. Zdeňka Kopala
(podle údajů v jeho pamětech)

Poznámky

- 1* Autor poznamenává, že rod JUDr. Vladimíra Kopala, odborníka na kosmické právo, * 1929, pochází z okolí Turnova.
- 2* Letopočet 1901 na str. 17 je zřejmě omyl.
- 3* Na základě dokumentů, které mu svěřila její dcera Dora.
- 4* Od r. 1924 upoután na lůžko.
- 5* Stal se právníkem, tragicky zahynul v březnu 1948 při lyžování ve Vysokých Tatrách. Jeho syn Miloš (*1948) přeložil z angličtiny některé strýcovy knihy o astronomii i tyto jeho paměti.
- 6* Hlavní životní dílo Dějiny francouzské literatury, vyd. 1949.
- 7* Jan Kryštof od R. Rollanda.

Několik připomínek k „evidenci předků“. (Výtah z připravené publikace)

MUDr. Boleslav Lutonský

Každý genealog se brzy po započetí práce dostane do situace, kdy se musí rozhodnout, jakým způsobem si povede záznamy o svých předcích. Většinou se uchylují k vedení záznamů v pevných sešitech, nebo na volných kartičkách. Při čemž rozsah sledovaných a zaznamenávaných údajů je nejen nejednotný, ale mnohdy badatel po určité době práce zjišťuje, že by měl sledovat ještě i další údaje a tak se musí znovu vracet k již prohlédnutým dokumentům. Většinou totiž na počátku práce sledují jen jméno a příjmení hledané osoby, data a místa narození, sňatku a úmrtí, jméno manželky se stejnými údaji, jména dětí, místo bydliště apod.

Ti, kteří absolvovali náš kurz „pro začínající genealogy“, nebo získali publikaci R. Melichara a kol. „Sborník k základům genealogie“ Praha, 1988, ti většinou využívají vzoru „Rodinného listu“ publikovaného na str. 49 citované publikace.

I já jsem takto začínal, abych velmi brzy shledal, že vyplňování Rodinného listu je velmi pracné a při ovdovění a novém sňatku je nutno jej vyplňovat znovu. Při několikerém následném ovdovění a sňatcích je pak velmi obtížné se v takto vedeném materiálu vyznat. Mimo to jsem nepokládal za konečný výsledek mé práce prosté sestavení rodokmenu, vývodu, či rozrodu, ale chtěl jsem ze získaných materiálů vytěžit podstatně více, tj. maximum které bylo vůbec možné docílit, zejména z hlediska demografického a genetického.

Proto jsem vytvořil vlastní podklad pro evidování jednotlivých členů rodu. Tento doklad formátu A5, který nazývám „Osobní list“, má tyto rubriky: Příjmení, titul, vulgo, jméno 1, jméno 2, náboženství. Datum a místo narození, (křtu), sňatku, úmrtí, pohřbu. Nemoce, kterými trpěl za života, příčina (diagnoza) úmrtí. Vzdělání, povolání, bydliště. Jméno otce a jméno matky (včetně jejího dívčího příjmení). Jméno a příjmení partnera, datum a místo sňatku. Datum rozvodu ev. úmrtí. Tyto údaje se opakují 3x (nepředpokládám, že by někdo z mých předků ovdověl a znovu se oženil, nebo vdával, více než 3x za život). Dále je zde 12 kolonek pro zapsání dětí zrozených z těchto manželství. U každé osoby je uvedeno její osobní číslo, které naprosto jednoznačně určuje uvedenou osobu nejen v dané generaci, ale i rodu a rodině. Je to svým způsobem „mluvící číslo“, které nám ukazuje na vzájemný rodinný vztah (zda jde o tetu, strýce, praradu, prastrýce ze strany otce či matky, stejně tak bratrance, seťřenice atd.).

Na zadní straně „Osobního listu“ mám místo pro poznamenání dalších důležitých údajů týkajících se fondů, z nichž jsem údaje čerpal, respektive mohu zde zachytit další důležité poznatky, které se k dané osobě nějakým způsobem vážou. (Nadání k určité profesi, vynikající výsledky v určitém podnikání, mimořádné vlastnosti, výskyt leváctví, albinismus, různé genetické vady – rozštěp rtu, struma, alkoholismus, sebevraždy aj.).

Všechny uvedené údaje slouží mi pak k demografickým a genetickým studiím. Tak na příklad mohou sledovat v rámci celého rodu, nebo rodiny, případně v určité generaci: Jakého nejvyššího věku se dožil muž/žena, jaký byl nejvyšší či nejnižší věk u snoubenců, ev. jaký byl jejich průměrný věk. Na který měsíc (ev. i den) v roce připadalo nejvíce sňatků. Věk manželů při narození prvního resp. posledního dítěte. Jaký byl největší počet dětí v rodině, kolik rodin mělo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 a více dětí, jaká byla dětská úmrtnost, kolik dětí v rodině zemřelo do týdne, měsíce, roku po narození. Jaké nemoci se vyskytovaly nejčastěji, na co nejčastěji umírali. Na který měsíc v roce připadalo nejvíce úmrtí. Jaké měli vzdělání, jaké profese převládaly, odkud pocházeli, jak často se stěhovali atd.

Až získáním a zpracováním těchto údajů má práce genealoga skutečný význam a je přínosem pro danou rodinu a rod. Zpracování pouhých grafických schémat – na oko velmi libivých a pro přehlednost značně jednoduchých – je sice vhodné a samozřejmě i pro daný účel výhodné, ovšem tímto bychom nikdy neměli svou práci končit. Uznávám, že výše uvedené demografické a genetické studie jsou při „ručním“ zpracování časově velmi náročné, ovšem všem doporučuji uvedené údaje shromážďovat. Dříve nebo později většina rodopisců, zejména těch mladších, bude přecházet na osobní počítače (PC). A toto vše jsem měl na mysli při koncipování jak „Osobního listu“, tak i všech ukazatelů, o nichž jsem se zmiňoval. I starším genealogům doporučuji tento postup, jestliže počítáte s tím, že některý mladší člen rodiny se ujme pokračování ve Vámi započaté práci. Jestliže Vámi zanechaná práce bude připravena pro převedení do počítače, pak je to jen otázkou krátkého času, kdy to Váš nástupce do počítače převede.

Jak jsem již uvedl, velmi brzy po započetí práce jsem uvažoval o využití PC. V tomto záměru mě utvrdil zeť i vnuk (v rodině mám 7 matematiků, programátorů, statistiků aj.). Jednou mě viděli zpracovávat výpisky z archivu do uvedeného „Osobního listu“. Tu se zeť obrátil na svého syna, mého vnuka, s poznámkou: „Co říkáš, Martine, to je přece zralé pro zpracování na PC, vid““. A tak jsem je získal pro tuto práci. Já jsem jim říkal, co si představuji, že bych měl sledovat a oni mi připravovali podklady pro zpracování na PC.

Jak jsem již výše uvedl, každá osoba má své vlastní „Osobní číslo“. V průběhu práce jsem zkoušel nejrůznější způsoby „číslování předků“. Hned na počátku musím uvést, že všechny metody, které jsem předtím prostudoval, měly své klady, pro které byly svými autory hodnoceny a využívány. Ovšem pro systém, který jsem potřeboval já pro práci na PC, nevyhovovaly a ani vyhovovat nemohly, protože pro využití PC nebyly konstruovány.

Tak na příklad metody číslování předků pomocí římských číslic jsou již a priori pro počítač nevhodné. Ten musí mít stále pevný počet míst, což římská čísla nesplňují. Tento požadavek zcela splňují arabská čísla. Tak na příklad číslo 1 napíšeš arabsky 01, římsky I, číslo 18 arabsky je římsky XVIII. Z uvedeného je patrné, že arabské číslování zcela vyhovuje pro rozsah generací od první, tj. 01 po 99tou. A to je jistě rozsah více než dostatečný.

Obdobně nevyhověl požadavkům na zpracování na PC i systém číslování předků ve vývodech programovaných západními genealogickými organizacemi. Tyto totiž čísly jen členy hlavních větví, takže je možno rozlišit zda se jedná o muže či ženu

(pomocí lichých a sudých čísel), ovšem vůbec nezachycují a tudíž ani nečíslují sourozence, což pro naše studie je nedostačující. Mimo to číslování vychází vždy od jednoho určitého člena např. otce. Přidat syna resp. vnuka je prakticky nemožné, protože to by se změnilo číslování všech následujících členů. Systém je tedy „otevřený“ jen jedním směrem (většinou do minulosti).

Stejně tak i práce p. ing. M. Zikmunda je velmi precízní a i když byla od počátku koncipována pro použití na PC, přece nakonec přísným požadavkům programátorů nevyhověla (více viz samostatnou publikaci Dr. Boleslav Lutonský „Využití PC v genealogii“).

Některé americké programy sice umožňují evidovat i širší okruh členů rodu, pořizovat některé demografické a genetické vývody (např. My Family), ovšem ani tento našim požadavkům zcela nevyhovoval.

Podle nás musí „číslování“ předků splňovat následující kritéria:

1. musí umožňovat „rozlišení“ předků a potomků v jednotlivých generacích (vertikální orientace),
2. musí být vyloučena možnost „zablokování“ systému jak směrem do minulosti, tak i do budoucnosti (to znamená, že musí být „otevřený“ v obou směrech),
3. musí umožnit vyhledávání jednotlivých osob v jednotlivých generacích (horizontální orientace). To ovšem předpokládá, že
4. musí umožnit rozlišení jednotlivých rodů, rodin, osob v rodině.

Toto vše musí být splnitelné s minimálním počtem znaků a s vyloučením možnosti záměny v kterémkoliv bodě.

Navrhovaný postup (zkráceně – více viz v připravené publikaci):

Generace začínám číslovat od počátku 20. stol. To znamená, že osoby narozené v období 1890-1910 jsou zařazeny do 20. generace. Generace směrem do minulosti číslují v sestupné řadě (19., 18., atd.) zatím co sebe, mé děti, vnuky atd. v řadě vzestupné (tj. 21., 22., 23 atd.).

Jako druhý dvojnázek používám zkratku jména otce, tím je určen rod, poněvadž tento znak jde až k prvnímu zjištěnému předku.

Třetí dvojnázek je zkratka jména matky za svobodna.

Čtvrté dvojičíslí označuje pořadí narození otce označované osoby.

Páté dvojičíslí pořadí narození označované osoby.

Mé osobní číslo je tedy 21.LU.MI.04.03.

Má manželka se za svobodna jmenovala Znojilová, takže mé děti nesou osobní čísla: 22.LU.ZN.03.01 a 22.LU.ZN.03.02.

(Pozn. Pokud by šlo o dcery, měly by v posledním dvojičíslí (obdobně jako rozlišovací znak v rodném čísle) přidané číslo 50 – čili 51 a 52.)

Tímto způsobem je možno označovat nejen členy hlavních větví, ale všechny členy rodokmenu. Nikdy není možno se zmýlit a členy špatně označit a to ani v tom případě, kdy dva bratři si berou dvě sestry. Chce to jen založit si abecední seznam zkratk pro jednotlivé rodiny, aby omylem nedošlo k dvojnásobnému použití stejné

značky pro různé rodiny např. abychem rodinu Lutonský, Lukeš, Lukáš apod. neoznačili stejnou značkou LU, ale pro Lukeše použili např. LK, pro Lukáše pak LA apod. Toto musíme mít zachyceno v abecedním deníčku. Pro neznámého otce (většinou nemanželského) používám zkratku OX, u otce dosud nezjištěného jména pak OZ (Otec Zatím neznámý). U neznámé matky (většinou odloženého dítěte) pak QX.

Česká abeceda bez čárek, kroužků a háčků má k dispozici celkem 26 písmen. To znamená že v otcově linii máme k dispozici 25 x 25 kombinací, tj. 625 možností. Z matčiny strany je to stejný počet, čili celkem je k dispozici 390.625 jmenných kombinací. Tento počet možností prakticky nikdy nevyčerpáme. Mimo to máme k dispozici ještě číselná označení pořadí narození otců, jejich potomků (hochů i dcer).

Z uvedeného je tudíž jednoznačně patrné, že uvedené označení předků splňuje ta nejpřísnější kritéria.

Pokud jde o program vhodný pro zpracování na PC.

V současné době je dokončován program RODOKMEN, který na neomezeném počtu karet (popsaných výše) zachytí jednotlivé členy. Tyto je možno dle potřeby sestavovat podle jmen a generací, podle rodin atd. Z uložených dat je možno vytvářet různé soubory jak výše uvedeno. Dále bude možno do paměti ukládat historická fakta (panovníky, šlechtice, kteří vlastnili panství, na němž žili naši předkové), důležité historické události atd. Zajímavé údaje z historie místa a oblasti, v níž naši předkové žili atd. Co všechno bude chtít uživatel sledovat a využívat, to vše bude moci jednoduše ukládat do paměti a snadno v požadovaném rozsahu si z paměti „vyvolávat“. Pro zaznamenávání diagnóz nemocí, úrazů a úmrtí budou k dispozici kódy, stejně jako pro jednotlivé profese a školní vzdělání. (Podrobnosti viz v připravené publikaci.)

Závěrem bych chtěl říci, že začínající genealogové by skutečně měli velmi pečlivě zvážit možnosti a výhody, které jim daný systém skýtá. Navrhovaný systém je pro nastupující generaci tak atraktivní, že tato jistě nebude ochotna přebírat materiály, které budou vyžadovat pracné „ruční“ zpracovávání. Kompletní materiál v počítači tak zcela nahradí sice velmi krásné, ale současně i velmi pracné „Kroniky“. Kroniku je možno vyhotovit v jednom, maximálně několika málo exemplářích (její vydání tiskem, při dnešních cenách, nepřichází v úvahu). Poskytnutí potřebných disket jednotlivým následníkům nečiní žádný problém.

Velkou pozornost je nutno věnovat rodinnému archivu, jeho rozřídění, uložení, označení apod. Materiály, které je možno rozmnožit (různé písemnosti apod.) je vhodné v potřebném množství nechat rozmnožit pro potřeby všech uživatelů disket. O ostatních je nutno v „programu“ uvést, kde jsou uloženy.

Všem genealogům přeji hodně zdraví a co nejvíce badatelských úspěchů.

OŠKRT = HERALDICKÝ OMYL

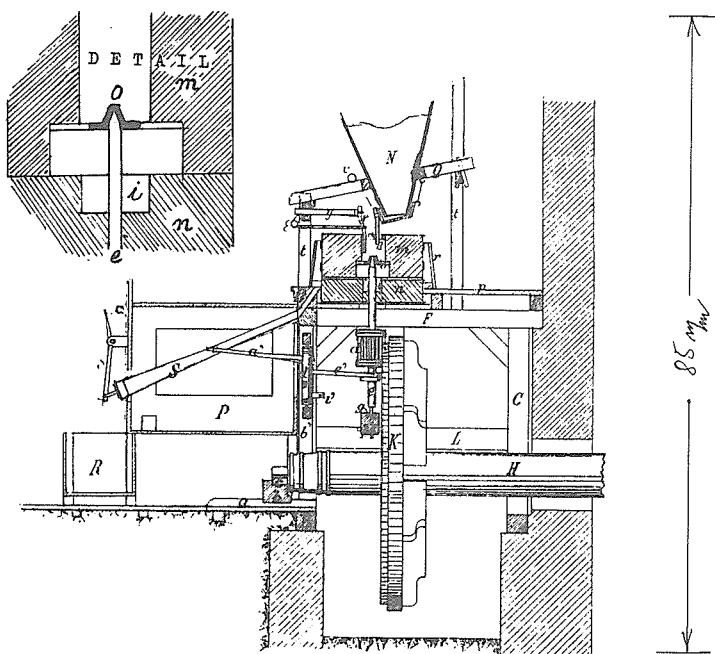
Dr. Václav Elznic

Přesto, že se v našich heraldických časopisech psalo i diskutovalo na téma „oškrť versus kypřice“ již od roku 1976 (1), zůstaly naše časopisy, tj. Listy genealogické a heraldické společnosti (GHSP), po nich Zpravodaj české genealogické a heraldické společnosti při Okresním muzeu Praha-západ v Jílovém, Zpravodaj klubu historiografie ZO Svazarmu v Praze 2, konečně i „Heraldika a genealogie“ jako časopis Klubu pro českou heraldiku a genealogii při ZK ROH Tesla Strašnice, k této problematice celkem nevšimavé.

O co jde? V podstatě o nekritické přejímání omylu Vojtěcha Krále z Dobré Vody o pojmu oškrť v jeho HERALDICE (2), který na str. 160 píše:

- a) Žernov (mlýnský kámen) něm. Mühlstein je opatřen otvorem uprostřed a napříč zapuštěným železem (oškrtem).
- b) Železo mlýnské, oškrť ..... jaké vidět jest zapuštěné v žernovu .....

Nebývá zvykem, aby se heraldik zabýval funkcí mlýna. V daném případě musíme udělat výjimku a uvést zde zjednodušené schéma českého mlýnského složení s popisem hlavních jeho součástí pro povšechnou orientaci. (3).

Schema mlýnského složení (3)

Funkce českého mlýnského složení je vcelku jednoduchá. Vodní kolo na spodní nebo vrchní vodu je hřídelem H pevně spojeno s palečným kolem K uvnitř mlýna, která se spolu otáčejí. Z palečného kola je točný pohyb přenášen pomocí cívy d na svislou kladnici, sedící kulatým spodkem železí e v nárazu g zapuštěném v trámci M. Horní část kladnice prochází kuželící i, obepínající železí ve spodním, pevném mlecím kameni. n, končí kypřicí, která je k dolní části běhounu m uklínována. N je nasypací koš, P moučnice, R truhla.

Z tohoto popisu je zřejmé, že Králův oškrt je vlastně kypřicí. K jeho omylu došlo zřejmě proto, že z technické neznalosti se spoléhal na svůj osobní překlad z německého označení „Mühleisen“ jako mlýnské železo, ač mělo význam mlýnského železí, pro které nemá němčina příslušný ekvivalent. Přitom si však mohl snadno přečíst heslo „oškrd“ v Jungmannově slovníku toto (4):

„Oškrd, železné náčiní mlýnské na způsob kladiva na obou koncích pleskaté, kterým se mlýnské kamení křesá čili ostří. Oškrdem křesá a pemrlící tluče pecky v mlýnském kamení.”

A ze staročeských pramenů tu uvádí i citát: „Ta žena vezmi oškrd, to kladivo, a přijď do mlýna udeřiž v žernov ....”. Ale kromě Jungmannova slovníku si při troše bdělosti mohl Král přečíst heslo „oškrť” i v Kottově česko-německém slovníku (5) z roku 1878, jako „želízko ku křesání mlýnských kamenů”; v něm uvádí snad nejstarší záznam toho druhu z Popravčí knihy pánů z Rožmberka ze 14. stol. (6), odkud cituje: „Ukradli mlynáři oškrt”. I zde se patrně jednalo o kladivo, neboť si lze těžko představit krádež uklínovaného železí, ku které by bylo dokonce nutné demontovat celé mlýnské kolo, resp. mlecí složení.

Naproti tomu „kypřice” je jednoznačně zařízení, kterým se pohyb mlýnského kola přenáší pomocí kladnice na žernov. Tento pojem Vojtěch Král nezná, ačkoliv jej mohl nalézt v uvedeném slovníku Kottově na str. 862: „Kypřice, je železo v běhouně (hořejším mlýnském kameni) zadělávané uprostřed s čtyřhranou děrou (okem) pro stopku vřetena mlýnského, kterou běhoun nese a otáčí.” Podobně uvádí i Jungmannův slovník (str. 246-247) kypřicí, jako „náčiní mlýnské, železo 12 palců dlouhé, 4 palce široké v prostřed s hranatou děrou, silné, dvěma vlašovičím ocasům uprostřed spojeným podobné, nahoře na vřeteně přidělané, kteréž svrchní kámen (běhoun) nese a otáčí ... (kypřicí podkopati, tj. hlouběji do kamene upustiti).”

Z uvedených dvou pramenů je zřejmé, že oškrd (oškrť) a kypřice jsou dva pojmy dávno a jednoznačně známé, právě tak jako žernov, a to nejen u nás, ale i v dávných dobách a v daleké cizině. Žernov na mletí obilí znali např. i staří Hebrejové v době před Mojžišem, tj. v době před 3.600 lety. (7) Byl to malý ruční mlýnek s dvěma kameny, z nichž horní byl ručně otáčen pomocí rukojeti zapuštěné na jeho okraji. Mlelo se na něm v domácnosti denně bezprostředně před přípravou mouky k jídlu. Není bez zajímavosti, že u židů nesměl být zastaven při prodloužení rodiny. K tomu bych chtěl dodat, že mnoho takových primitivních ručních mlýnků jsem viděl ve 20. letech i u nás na Podkarpatské Rusi. Průměr jejich kamenů byl malý, zhruba kolem 30 cm. Ale podobné byly i na moravském Lašsku.

Z předchozího odstavce bychom mohli nabýt dojem, že staré kamenné mlýny patří dávné minulosti. Ale statistika z doby téměř nedávné mluví o opaku. Ještě v letech 1935-1936 bylo jen v Čechách 9.120 činných mlýnů, z toho 1.420 mlýnů na kámen, a 7.682 mlýnů válcových (8).

Vraťme se však k otázce „oškrť kontra kypřice“. Z dříve uvedených starých pramenů plyne jednoznačně, že oškrť je kladivo ku křesání mlecích ploch mlýnských kamenů, ať už jenom jejich drsněním, nebo později křesáním větrníků (remišů), tj. šikmo radiálních ryh na těchto plochách. Naproti tomu kypřice je zařízení, kterým se pohyb mlýnského kola přenáší na žernov. Proto jsou oškrd a kypřice dva naprosto odlišné pojmy. V souvislosti s tím se není ani nutné zabývat podrobněji stejnými dedukcemi pramenů nových, jako je:

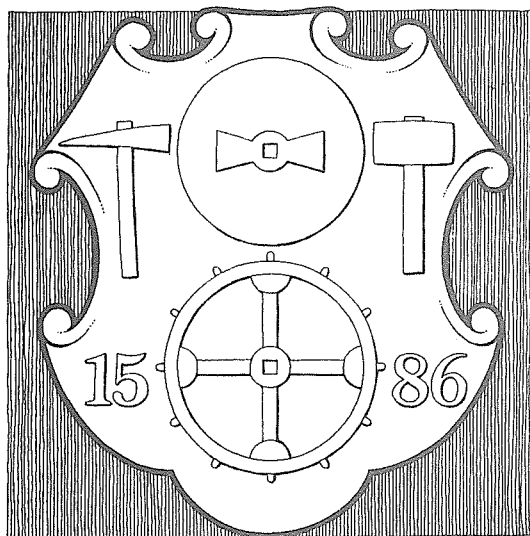
Teyssler-Kotyška: Technický slovník naučný IX. díl, str. 749 (heslo oškrť) a díl VII. str. 459 (heslo kypřice), Praha 1933 a 1932.

Masarykův slovník naučný, V. díl, Praha 1931, str. 431, heslo (oškrť); heslo kypřice nemá.

Příruční slovník jazyka českého, II. díl, str. 486 (Praha 1937 (heslo kypřice), III. díl, str. 1207 (heslo oškrd), Praha 1938-40.

Slovník spisovného jazyka českého, II. díl, str. 450.

Tyto prameny uvádíme proto, že na kritický článek Jos. Kočandrleho z roku 1976 (1) byl nucen v r. 1983 navázat Jaroslav Jásek (9), aniž by jmenoval autory nových publikací, kteří ze starého omylu udělali omyl nový. Znovu zdůrazňoval zásadní rozdíl funkční činnosti oškrdu a kypřice. Připoměl přitom, že z množství pečeti mlynářského cechu našel pouze jediný případ, kdy na pečeti se nachází oškrd, a to na pečeti cechu mlynářů ve Stráži (Neistat), kde v horní její části se nachází žernov a po jeho stranách oškrd s mlátkem; v dolní části pečeti je paleční kolo s vročením 1586.

Pečeť cechu mlynářů ve Stráži

Naproti tomu ve šlechtických erbech se oškrd nenachází vůbec.

Podívejme se proto, jak jednotliví autoři řešili problém „oškrť kontra kypřice” z hlediska heraldiky feudální.

- 1) Zdeněk M. Zenger: Heraldika. Praha 1971.
- 2) Zdeněk M. Zenger: Česká heraldika. Praha 1978.
- 3) Viktor Palivec: Heraldická symbolika. Praha 1978.
- 4) Milan Buben: Heraldika. Praha 1986.

K posouzení uvádím citace z těchto prací:

- Ad 1): V Zengerově Heraldice se na str. 52 uvádí: „oškrť (kladivo na křesání mlýnského kamene)”, ale na str. 101 si protiřečí tím, že „oškrť je obecná heraldická figura vytvořená podle tvaru železného ložiska mlýnského kamene a užívaná zejména v české heraldice”. Vyobrazení k tomuto textu je zřejmě kypřice, ačkoliv o té není nikde ani zmínky.
- Ad 2): V Zengerově České heraldice na str. 67 je naprosto jednoznačně vyobrazení kypřice, ačkoliv již první věta na této stránce zní: „oškrť (železo upevnění mlýnského kola”. Kromě vadné záměny oškrťu a kypřice je tvrzení o upevnění mlýnského kola oškrtem naprosto nesmyslné.
- Ad 3): V Palivcově Heraldické symbolice na str. 87 stojí: „Žernov je mlýnský kámen s mlýnským železem (oškrť nebo lépe kypřice)”. Na obrazové stránce H je pod obrazem žernova doprovodný text: „Žernov s oškrtem (kypřicí)”. Tím klade autor dva rozličné pojmy (oškrť a kypřicí) nesprávně jako synonyma.
- Ad 4): V Bubnově Heraldice je na str. 289 uvedeno heslo „Žernov jako obecná heraldická figura „mlýnský kámen s mlýnským železem uprostřed (zvaný oškrť nebo lépe - kypřice)”. Zde platí stejná námitka jako v bodě předchozím, že oškrť a kypřice nejsou synonymem.

Těžko lze nalézt odpověď na původ těchto chyb nebo omylů, jejichž původci jsou graduovaní heraldikové. J. Jásek (9) se domnívá, že autoři (aniž je uvádí) se takových omylů dopouštějí z prostého nedostatku technických znalostí věci. Ale i tento argument lze přijmout jen s určitou výhradou, uvědomíme-li si, že právě oni uvádějí ve svých publikacích jako první kypřici, o které neměl V. Král ani ponětí. Měli právě oni k svému poučení i použití již novodobé naučné i jazykové slovníky. Z nich uvedeme aspoň jediný a to Příruční slovník jazyka českého z let 1937-1940:

Díl II. str. 486: Kypřice, spojovací součást mezi mlýnským kamenem a železím v mlýnském složení. „Železí až zvonilo, jak roztáčelo kypřici s nasazeným na ni běhounem.” Baar.

Díl III. str. 1207: Oškrť – oškrť, ocelové kladivo na křesání mlýnského kamene. Mleci plocha kamenů musí mít křes, tj. drsnost způsobenou dlátem (oškrdem).

Tu není rozhodné, či oškrť je špičaté kladivo, nebo zda se novodobě používá v kamenoprůmyslu ve tvaru dláta s tvrdou zakalenou špicí. Oškrť ani kypřice není v žádném případě synonymem. Králův omyl z roku 1900 nahradili autoři po 80 letech omylem novým a ne malým. Svědčí o tom 22.000 výtisků Zengerovy České heraldiky a 40.000 výtisků 320 stránkové Heraldiky Bubnovy.

Avšak: *Errare humanum est – mýliti se je lidské.*

Poznámky

1. *Josef Kočandrlé*: **Oškrt nebo kypřice – snad již naposledy.**
Heraldika, bulletin pro pomocné vědy historické,
roč. IX./1976, č. 1 - 2, str. 45 - 47.
2. *Vojtěch Král z Dobré Vody*: **HERALDIKA**, Praha 1900.
3. *Em. Hertík*: **Mlynářství**. Praha 1890, odkud je i naše schema českého
mlynářského složení.
Knihovna Nár. muzea v Praze, sign. 68 E 52.
4. *Josef Jungmann*: **Slovník česko-německý**, II. díl, str. 1008 (oškrd),
str. 246-247 (kypřice). Praha 1836.
5. *Frant. Št. Kott*: **Česko-německý slovník gramaticko-frazeologický**.
I. díl str 862 (heslo kypřice),
VII. díl str. 145 (heslo oškrd). Praha 1893.
6. **Popravčí kniha pánů z Rožmberku ze 14. století.**
Tiskem vydal Frant. Mareš roku 1878 nákladem
Král. české společnosti nauk (řada 6, díl 9.).
Na str. 14 k r. 1399:
„Jan ze Sudoměře na mučení pravil jest, že .....„Šidloch
z Pieska ukradl jest kožich a oškrd mlynáři Janovi”.
Knihovna Nár. muzea v Praze, sign. 68 B 282.
7. *Starý zákon*: 2. kniha Mojžíšova kap. 11, verš 5, 4. kniha Mojž.
kap. 11/8; Nový zákon: evang. sv. Matouše
kap. 24/41, 18/16, kniha Zjevení kap. 18/21,
podle Bible kralické z r. 1613.
8. **Lidová demokracie ze dne 19. srpna 1989, str. 5.**
9. *Jaroslav Jásek*: **Oškrt versus kypřice**. HERALDIKA, ročenka 1983.
Vydala Česká numismatická společnost,
pobočka Heraldika v Praze.
Odtud i vyobrazení Zdirada J.K. Čecha
podle pečeti cechu mlynářů ze Stráže (1586).

* 24. ledna 1921 v Petrovicích, okr. Rakovník

† 18. dubna 1994 v Praze

Dne 25. dubna 1994 jsme se v obřadní síni krematoria v Praze Motole rozloučili s panem prof. Ing. arch. Václavem Kasalickým, DrSc.

Narodil se na začátku šťastných let této naší milované země, v roce 1921 v rodině moudrých a milujících rodičů, kteří jemu i jeho bratrovi vštípili pevné mravní zásady a byli svým synům pramenem životní síly, což oběma bratřím pomohlo překlenout mnohá úskali osudu, která na ně čekala v kritických letech naší vlasti.

Své mládí i dětství prožil ve venkovském prostředí v obci Třtice u Nového Strašecí. V roce 1932 začal studovat na Státní reálce v Rakovníku, kde v roce 1939 s vyznamenáním maturoval. Již jako student projevoval mimořádné nadání a to nejen pro technické předměty, ale i pro všechny přednášené obory. Vždy patřil mezi premianty a jeho schopnosti mu skýtaly možnost studovat na vysoké škole jakýkoliv obor.

Inhed po maturitě, zapsal se na Vysokou školu strojního inženýrství, ovšem studia byla přerušena násilným uzavřením vysokých škol německými okupanty. V letech 1940 – 1942 absolvoval abiturientův kurz při střední průmyslové škole strojní, kde podruhé úspěšně maturoval. Do konce války pak pracoval v ČKD v konstrukční kanceláři.

Po osvobození naší vlasti a znovuotevření vysokých škol, zapsal se na ČVUT fakultu architektury a pozemního stavitelství. Tato svá studia dokončil v roce 1949. Během studia vedl menší stavební firmu na Křivoklátě. S tou pak přešel do ČSSZ jako stavbyvedoucí, později jako výzkumný pracovník.

Šťastným řízením osudu našel pan profesor ve své manželce láskyplnou, oddanou a pokornou průvodkyni jeho životní dráhou. On pak byl její pevnou oporou a záštitou. Toto krásné manželství se stalo základem rodiny, jejíž milující, mnohdy sice i přísnou, ale ve všech případech spravedlivou hlavou zesnulý vždy byl. Svým vrozeným šarmem, taktickým jednáním a nenásilným způsobem prosazováním svých záměrů se stal pro své děti a jistě i vnoučata vzorem odpovědného přístupu k životu. Uvedené vlastnosti oceňovali všichni jeho spolupracovníci a známí. Jeho životní credo a citlivý humor vyvěrající z tolik potřebného nadhledu nad strastmi každodenního života, bylo všem jeho blízkým oporou v kritických životních chvílích. Jeho věrnost a oddanost absolutním mravním hodnotám, jeho bezmezná píle, poctivost a upřímnost se projevovaly v každém jeho činu. Je zcela pochopitelné, že se tyto jeho vlastnosti v uplynulých letech nesetkávaly vždy s pochopením a oceněním. Pevné a milující rodinné zázemí mu však pomáhaly překlenout i tyto nepřízné osudu.

Od roku 1949 pracoval v různých výzkumných ústavech jako vědecký a vývojový pracovník. Od roku 1960 až do roku 1984 pracoval ve Výzkumném ústavu výstavby a architektury, od roku 1972 jako ředitel.

Patřil k zakladatelům ekologické vědy u nás. Dlouhá léta pracoval jako uznávaný odborník v řadě mezinárodních organizací, kde díky svým odborným a jazykovým znalostem byl platným členem zastupujícím bývalé Československo.

Podílel se na přípravě prvního symposia EHK v oblasti životního prostředí v Praze a Katovicích (1971). Byl též spoluautorem materiálů předložených na první světové konferenci OSN o životním prostředí ve Stockholmu (1972).

Dlouhá léta spolupracoval s vysokou školou jako externí pracovník. V roce 1984 nastupuje na fakultu architektury a teorie životního prostředí. Byl předsedou vědecké a ediční skupiny Rady životního prostředí při vládě České republiky. Jeho publikační a přednášková činnost by si zasloužila samostatnou publikaci. Posledním pracovištěm pana profesora byl Prognostický ústav ČSAV.

Život pana profesora Kasalického byl do posledního okamžiku naplněn činorodou prací. Ačkoliv byl již v zaslouženém důchodu, nesložil ruce v klín, ale své bohaté zkušenosti a znalosti zcela věnoval mimo jiné i obětavé práci v naší České genealogické a heraldické společnosti v Praze. Pracoval zde nejen jako předseda revizní komise, ale také jako iniciativní a obětavý člen správního výboru. Mimo to se aktivně podílel na výuce nových členů odbornými přednáškami v našich kurzech, přípravě odborných publikací pro genealogy, prováděním zahraničních hostí, při čemž využíval svých bohatých jazykových znalostí.

Každý, kdo pana profesora Kasalického znal si cenil a vážil jeho upřímného a srdečného vztahu k lidem, jeho skromného, čestného, otevřeného a přímého jednání s lidmi a zejména jeho obrovského zaujetí pro každou činnost, kterou vykonával.

Měl lidi nepředstíraně rád a lidé měli rádi jeho a velmi si ho vážili a cenili. Jeho odchodem ztrácí především jeho velká rodina příkladného otce, pečlivého manžela a milujícího a milovaného dědečka a pradědečka.

Milý pane profesore, slibujeme vám, že práce, které jste pro naši Společnost započal, ale již nestačil dokončit, ve Vašem jménu dokončíme, aby i v řadách genealogů zůstala na Vás trvalá vzpomínka, kterou si za všechno, co jste pro naši Společnost vykonal, plně zasluhujete.

Nechť památka na Vás přežívá co nejdéle a hudba, kterou jste tolik miloval, necht' Vám trvale zní tam, kam za vámi jednou přijdeme všichni.

*Za správní výbor ČGHSP
MUDr. Boleslav Lutonský*

Jednou z nejobtížnějších částí rodopisného výzkumu je vyhledávání potřebných pramenů. 1) Je pochopitelné, že nemíním základní výzkum, spočívající v rešerších v matrikách – ani materiály celozemského charakteru jako jsou katastry, seznamy poddaných podle víry, robotní seznamy ani prameny publikované, ale především materiály patrimoniální správy. 2) V archivech vrchnostenských kanceláří lze najít množství nejrůznějšího materiálu historicko demografické, právně a správně historické povahy. Jsou to jednak prameny týkající se populace na panství jako celku (např. soupisy poddaných, urbáře a rozličný materiál související s fiskálními a urbárními záležitostmi), dále materiál, který si všimá geneticky či právně spřízněných osob, (gruntovní knihy, knihy testamentů, knihy sirotčí, svatebních smluv apod.) a konečně i prameny týkající se konkrétních jednotlivých osob (výhostní listy, korespondence v poddanských záležitostech, ale i kroniky, agendu cechů v poddanských městečkách, apod.).

Kromě toho se tu vyskytují historickogeografické prameny nemalé ceny jako jsou mapy a plánky, popisy mezi a panství, zjišťování bonity půdy, atd. Různé cenné materiály vzešly i z činnosti farních úřadů (soupisy duší, soupisy zádušního majetku a povinností, ale i knihy snoubenců, biřmování apod.). Konečně můžeme jmenovat i prameny memoárové či narativní povahy, které vzešly jak z řečených typů kanceláří, tak i z literární činnosti samotných poddaných (či řekněme obyvatel českého venkova). Sem patří různé typy obecních a farních kronik, korespondence, paměti. Tento výčet je zde pojat jen ve velmi hrubých obrysech a slouží pouze k označení širě materiálu, o kterém je řeč.

Archivy se rozpadají

Po pádu patrimoniální správy v r. 1848 byla řada správních povinností postoupena do kompetence nově vzniklých správních orgánů státu. Tím došlo i k rozpadu bývalých registratur a archivů. Toto dělení archivních fondů lze spatřit dodnes.

Jedním z příkladů by mohlo být dělení fondů bývalého velkostatku Polná-Přibyslav 3), které proběhlo v uplynulých třiceti letech. Část knihové agendy je deponována v SOA Zámorsk, část v Zemském archivu v Brně, některé knihy v OA Havlíčkův Brod a některé v SÚA v Praze. V tomto případě, kdy víme, kde fondy nalézt, je situace sice „prostorově“ náročná, ale zvládnutelná.

Musíme si však uvědomit, jak velké množství rodopisného materiálu je uloženo na místech, kam ho zavály náhody, války, sbírková činnost, liknavost úřednictva a mnoho dalších příčin. Jen si např. vzpomeňme, jak v posledních čtyřiceti letech častokrát jeden farář spravoval větší počet farností najednou a vzhledem k časovým, materiálním a mnohdy i zdravotním problémům nestačil na svůj úkol. Pokud nedošlo k úplné likvidaci farního archivu, jehož část byla uložena na faře

(zatímco matriky byly svezeny do státních oblastních archivů a některých městských archivů), mohl být rozebrán a uschován farníky nebo rozkraden cizími osobami apod.

Ve Strahovské knihovně

Příkladem uložení rodopisných materiálů, které jsou tam, kde bychom je vlastně neočekávali, je archiv a knihovna kláštera premonstrátů na Strahově. V roce 1950 byl strahovský klášter jakožto církevní instituce zrušen a kanovníci skončili v internačních táborech a posléze ve vězení. 4) Strahovský archiv a strahovská knihovna, které byly spravovány vždy jedním premonstrátem, jenž byl zároveň archivářem a bibliotékářem, byly odděleny. Strahovská knihovna se stala součástí Památníku národního písemnictví, zatímco archiv byl odvezen a v současné době je uložen v I. oddělení SÚA. 5)

Pokud bychom se obvyklým způsobem snažili najít písemnosti, vížící se např. ke vsi Úhonice u Prahy nebo statku Pátek nad Ohří, obrátili bychom se na fondy SOA Praha, respektive SOA Litoměřice. Pozemková agenda a jiné materiály jsou však uloženy SÚA I., Řád premostrátů Strahov, tedy ve strahovském archivu. Obdobná situace je i u jiných řádů a nezbyvá, než zde odkázat na dosud nepřekonanou práci Josefa Svátka. 6) Jak vidno, zdaleka ne všechny záležitosti patrimoniální správy lze nalézt ve státních oblastních archivech, kam byly materiály velkostatků sváženy.

Nemá pochopitelně smysl v tomto článku podrobně vypisovat všechny rodopisný materiál, uložený ve Strahovské knihovně 7), ale můžeme se zde zmínit např. o knize záduší úhonické fary od první poloviny 18. století (volně navazuje na svou předchůdkyni, uloženou ve fondu ŘP), odhadu panství milevského z r. 1575, opisu odhadu panství teleckého z 2. pol. 16. stol., řadu nekrologií kanovníků, veliký počet nejruznějších výhostních listů, matriku narozených z pražské farnosti Panny Marie Sněžné z 18. století. Jsou zde také rukopisy regionálního charakteru, které nebyly publikovány, 8) pozemková kniha mikulovická. Ve fondech Památníku národního písemnictví, které jsou momentálně uloženy na stejném místě jako fondy Strahovské knihovny je také k mání pozemková kniha novozámeckého panství z r. 1623.

Vznikne nová rubrika

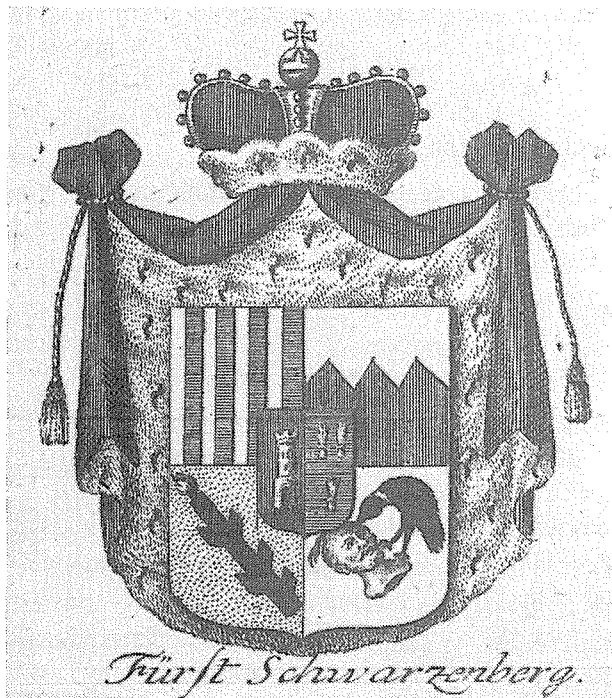
Hovoříme-li tedy o roztroušenosti rodopisných pramenů po nejruznějších institucích archivního i nearchivního charakteru, zjišťujeme, že vedle deponování celých fondů na méně očekávaná či neočekávaná místa došlo k obrovskému rozptylu *jednotlivostí*, o nichž jsou k mání informace jen v podrobných inventářích a katalozích, pokud tyto existují. Je patrně čistou fantazií uvažovat na tomto místě o nějakém soupisu (při vši účtě k obětavé rodopisné práci mnoha osob).

Jedna rubrika v Památkách archeologických byla určena pro „zprávy o objevech“. V takové rubrice by mohly být i v Listech České genealogické a heraldické společnosti citovány rodopisné prameny, uložené na místech, kam provenienčně nespádají.

Poznámky:

- 1) Tato úvaha se týká oblasti patrimoniální správy, tzn. především poddaných.
- 2) Záměrně si nevšímám prací na pomezí pramenů primárních a sekundárních jako jsou rozličná díla historicko-geografické a statistické povahy např.: Schallerovo, Sommerovo, Wolného, Schwoyovo, apod. O patrimoniální správě blíže Hledíková, Z. - Janák, J.: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989, kde je i další literatura a především zachycení následného zavedení a změn okresů a krajů.
- 3) O Vs Polná-Přibyslav a Pohled, srv. Zaoralová, M.: Velkostatek Polná-Přibyslav a Pohled, jeho historický a správní vývoj a dějiny jeho archivu, Sborník archivních prací XXVII/1, 1977, s. 143-183.
- 4) K 1. 1. 1992 se Strahovská knihovna vrátila zpět do vlastnictví Kláštera premonstrátů, ale momentálně je deponována v SÚA. Pro veřejnost jsou přístupné fondy do r. 1848, po r. 1848 je nutno žádat v klášteře o povolení.
- 6) Svátek, J.: Organizace řeholních společností a péče o jejich archivy, SAP XX, 1970, č. 503-624. Některé dílčí zprávy byly otištěny v Listech: Vraný, J.: Opomíjené prameny v řádových archivech, listy GHSP, 1980, s. 93.
Bouza E.: Archivní prameny ke genealogickému studiu v severovýchodních Čechách, Zpravodaj GHSP, 1980, s. 35-36.
Jedná se však o spíše obecné údaje.
- 7) Část fondu popsal Bohumil Ryba v soupisu rkp. Strahovské knihovny (III-V), vydaném v letech 1970-1980.
- 8) Jandera, Weyrauch, apod.

Erb knížat ze Schwarzenberka

SÚA Praha, ŘK, inv. č. 99, kart. 256.

Ze sedmi u nás žijících krkavcovitých ptáků se v naší heraldické literatuře uvádějí čtyři druhy - krkavec, vrána, havran a kavka. Shodou okolností jsou všichni znázorňováni většinou v přirozených barvách a jak uvádí česká heraldická literatura, vzájemně se zaměňují, takže často nelze spolehlivě uvést, o který druh ptáka jde. Je to patrné jak z práce Královy, Kolářovy a Sedláčkovy, tak z děl ostatních heraldiků včetně Schwarzenberka a Zengera. Všichni shodně dávají rovnítko mezi vránu, havrana a krkavce, ač jde o rozdílné druhy, což by mělo být jasně patrné i ve znaku. Kdybychom chtěli být co nejpřesnější - a to by heraldik měl být - měli bychom rozlišovat i dva poddruhy vrány, černou a šedou.

Pokud by se ve znacích znázorňovaly přesné barvy uvedených ptáků, bylo by rozlišování a popis snadnější: kavka by musela mít makově šedou čepičku a havran světlý zobák, ovšem rozlišit vránu černou od krkavce by nebylo jednoduché. Zdá se pravděpodobné, že na důkaz větší úcty a vážnosti bývá krkavec znázorňován se zlatým prstenem v zobáku nebo se zlatým obojkem.

Asi z 20 rodin, které mají u nás ve znaku některého z krkavcovitých ptáků, lze celkem jednoznačně říci, že kavku měli ve znaku Kavka z Tolštejna a Lednický z Dolenštejna, ten se zlatým obojkem. Vránu měl nepochybně ve znaku nejvyšší lovcí krále Václava IV. Jíra z Roztok a Vranovský z Blížejovic, havrana pravděpodobně Rajchl z Rajchu. S krkavcem je to obtížnější. Krkavec je mohutný pták, ve středověku dosti rozšířený, nápadný svou nebojácností, učenlivostí a dlouhověkostí. Proto mu byla v heraldice věnována větší úcta tím, že byl zdoben zlatem, nejčastěji zlatým prstenem v zobáku.

Rodů, které mají ve znaku krkavce, je u nás více. S největší pravděpodobností patří mezi ně Hradišský z Hořovic (prsten se smaragdem), Kuba z Waltenberka (prsten s tyrkysem), Kelnár, Koňata z Dunajovic, Otmár z Holohlav, vladyka z Olešnice (všichni prsten), Charvát z Ostrova (obojek), Sendražský ze Sendražic (prsten s kamenem), Liška ze Suchdola (prsten), Házl a Krokvicar z Nové Vsi (prsten s červeným kamenem) a Sokolovský ze Sokolova (prsten). Znaku krkavce, jak prozrazuje jméno, byli také Robmháповé ze Suché, kteří měli v erbu tři krkavčí hlavy. Také ve znaku Eggenberků jsou tři rozkřídlení krkavci, držící královskou korunu.

Často se uvádí (Louda-Janáček 1974, Buben 1986, Zálaha 1990 a Karlovský 1992), že část štítu, již polepšil císař Rudolf II. schwarzenberský erb, představuje havrana se zlatým obojkem, klovoucího do uťaté hlavy Turka. Je to omyl, znázorněný pták není havran, ale krkavec. Ten totiž, díky tomu, že je výlučný masožravec, byl častým návštěvníkem mrtvol zvířat, ale i lidských, které vyhledával také na popravištích. Proto byl ve středověku tehdejšími obyvatelům dobře znám. Také navštěvoval bojiště, pátral po padlých, a to je právě případ uťaté hlavy Turka. Císař Rudolf II. polepšil erb Adolfo Schwarzenberkovi za dobytí Rábu nad Turky v r. 1598. Povšimněme si také zvukové podoby jména města Ráb (něm. Raab, maď. Győr) s německým názvem krkavce Rabe nebo Kolkrabe - jde dokonce o mluvící znak. Pro upřesnění: havran se německy jmenuje Saatkrähe, vrána černá Rabenkrähe a šedá Nebelkrähe. Na tomto příkladu se ukazuje, že heraldik by při blazonování měl vzít v úvahu i hlediska biologická.

Zajímavé také je, že německá heraldika (viz G. Oswald: Lexikon der Heraldik, 1984) zná pouze kavku a krkavce, havran a vrána jsou jí jako erbovní figury neznámé.

I zde tedy platí - non iurare in verba magistri.

Uvolněné hráze současných poměrů v oblasti soukromého podnikání nezůstaly bez vlivu ani v oblasti genealogické činnosti v nejširším smyslu. Již více než před rokem jsem obdržel nabídku k vytvoření soukromé rodopisné kanceláře pro obor rodopisného bádání ve speciální oblasti genealogie feudální. Obrátil jsem se proto s dotazem na Ministerstvo vnitra ČR, zda taková činnost je vůbec zákonem přípustná s ohledem na registraci podle § 10 zák. č. 105/90 Sb. o soukromém podnikání občanů, vydávanou příslušným obvodním úřadem. Uvedené ministerstvo mi odpovědělo takto:

„Současná právní úprava nevylučuje, aby občan zmocnil jiného občana k tomu, aby mu obstaral výpis z matriky. Při tom může jít pouze o obstarání matričních dokladů, které se týkají této osoby nebo jeho nejbližších příbuzných. Je-li občan ochoten za obstarání takových dokladů zaplatit kromě správního poplatku i úhradu obstaratelské firmě, je to jeho soukromou záležitostí.“ Samo ministerstvo vnitra tedy mluví o obstaratelské firmě.

Nyní odpověď k otázce druhé, týkající se šlechtických titulů. Zákonem č. 61/1918 Sb., doplněným novelou č. 243/1920 Sb. byly zrušeny veškeré výsady pohlaví, rodu, a povolání podle § 106 první ústavy ČSR. Zrušení se týká nejen šlechtictví osobního, ale i všech šlechtických institucí (např. nadací apod.).

Samozřejmě již dříve bylo nutno legislativní cestou řešit problém ověřovacích doložek opisů nebo výpisů

„Tento opis (tato fotokopie) souhlasí doslovně s prvopisem ..... stránkovým, opatřeným kolkem za ..... Kč. Podpis. Obvodní úřad v Praze ..... dne ..... 19....“

L.S.

když de facto soulad doslovný nebyl, neboť šlechtické tituly v ověřeném opisu nebyly obsaženy. Naproti tomu, vydal-li týž úřad např. xeroxový otisk originálu, nebylo možné otisk pozměnit. Proto tuto dvojcestnost bylo nutné uvést do souladu.

V té věci sdělilo ministersvo vnitřní následující stanovisko:

„Pokud jde o postup matričních úřadů při vydávání výpisů z matrik, řídí se ustanovením § 32 a násl. vyhlášky FMV č. 22/1977 Sb. ve znění vyhl. č. 4/1991 Sb. Vyhláška přitom rozlišuje úplný výpis (tímto výpisem je rodný, oddací a úmrtní list) a doslovný výpis, kde jsou uvedeny všechny v matrice zapsané údaje v původním i pozměněném znění. Výpis vydávají matrikáři na předepsaném tiskopisu.

Pokud jde o výpisy prováděné z matrik státními archivy, doporučujeme obrátit se na Archivní správu ministerstva vnitřní České Republiky, M. Horákové 133, 160 00 Praha 6. Pokud je požadováno vyhotovení rodného listu z matriční knihy uložené již v archivu, odešle archiv podklady příslušné matrice, která vystaví matriční doklad (rodný, oddací, úmrtní list). Pokud jde o uvádění šlechtických predikátů ve výpisu z matriky, tyto se neuvádějí, neboť byly zrušeny zákonem č. 61/1918 Sb. Z matriky však tento údaj odstraněn nebyl. Na žádost osoby, popřípadě pro potřebu orgánů státní správy, soudů nebo státních notářství se vydává potvrzení o tom, zda nějaký údaj je či není v matrice obsažen“.

Podpis: Vedoucí oddělení
JUDr. K. Guluškinová

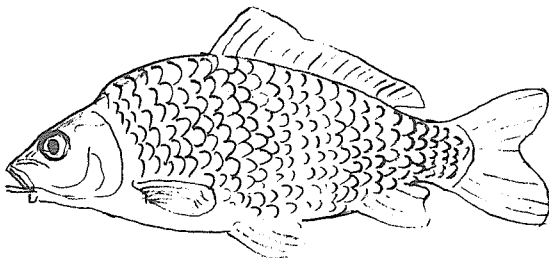
Tím je problematika o genealogickém podnikání a šlechtictví v našich matrikách zcela vyčerpána. S poznámkou na závěr: podobné opatření jako ČSR v roce 1918 učinila i Rakouská republika r. 1920, třebaže podle jurisdikce býv. monarchie bylo šlechtictví n e p r o m l č i t e l n é .

Rybníkářství na Pardubicku

Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.

Jako jihočeského rodáka z Třebońska po matce mě zaujaly zmínky o rybníkářství na pardubickém panství, odkud pocházejí všichni moji předkové ze strany otcovy. Protože jde o historii neméně slavnou než je jihočeská, pokusím se o stručné seznámení s ní, jak je možno ji doložit dále uvedenou literaturou a mimo jiné též fotokopii faksimile mapy panství pardubického roku 1688 od J.M. Vischera, jejíž originál je v majetku Národního muzea.

K samotným dějinám rybníkářství na Pardubicku:

V dřívějších dobách, kdy polní hospodářství v řídké osídlené krajině v ní nebylo dominantním, udávaly ráz krajiny hlavně lesy a také rybníky. Rybníky původně soustavněji zakládaly kláštery, aby mohly být dodržovány církevní posty.

V Čechách bylo několik středisek rybního hospodářství, a to na jihu, na východě i na severu. První zmínky o zakládání rybníků ve východních Čechách spadají do počátku 15. století, jak dosvědčuje zápis v archivu pardubického muzea o benediktinském klášteře v Opatovicích, jenž byl zcela zničen v roce 1430 husitskými vojsky. 2/ Tento klášter se dostal v průběhu let v důsledku častých zátop téměř doprostřed močálů, a protože Labe měnilo i v těchto místech svůj tok, též mezi řadu rybníků, jež se touto cestou tvořily a do nichž se nasazovaly ryby. Tak např. to byl i rybník, zvaný „Šeperka“ (později „Čeperka“), který existoval již v roce 1491. Dokladem o jejich existenci jsou rybníčná registra na panství pardubickém a kunětickohorském z let 1492-1520, jež cituje Matějček. 2/

K největšímu rozmachu dospělo racionální rybníkářství na Pardubicku na začátku 16. století za Viléma z Pernštejna, v tu dobu nejvyššího hofmistra země České.

Palacký 5/ se o něm (díl pátý, kniha šestnáctá, článek sedmý „Dějin“) vyjadřuje velmi pochvalně takto:

„Byltě Vilém z Pernštejna muž, jemuž rovného hledali bychom nadarmo v dějinách českých a snad i u jiných drahně národův.

Co válečník a hrdina náležel ještě středověku, co veliký spolu průmyslník patřil již věku novému, co výtečná hlava i ušlechtilý charakter všem věkům a člověčenstvu. V působení svém podobal se nejvíce Karlu IV., jehožto přednosti a ctnosti všechny, ne však spolu vady a poklésky měl do sebe.

Zvláště hospodářská činnost byla pro věk svůj vzorná – přísný pořádek a evidence ve všem až do nejmenších podrobností a vcelku přece duch volný,

neouzkostný a dalekosáhlý. Nikdo neuměl bystřeji obracet i k užtku svému, cokoli naskytovalo se v přírodě neb v obcování s lidmi příhodného a vystříhati se při tom vši ošemetnosti a křivdy ... my víme nadto, že zakládal hojně rybníky, pro něž vykázal Labi na Pardubsku řečiště nové a strouhami vodními pokrýl celé panství." Tolik citát z „Dějiny národu českého”.

Vilém z Pernštejna (* 1435 /38?/, † 8. 4. 1521) koupil pardubické zboží s Kunětickou horou v roce 1491 za 3250 kop českých grošů „širokých” od syna Jiřího z Poděbrad, knížete z Minstrberku a hraběte z Kladska.

Toto panství mělo mnoho výhodných podmínek pro účelné zakládání rybníků a pro vybudování celé vodní soustavy. Rozprostíralo se zejména v úhlu sevřeném lomeným tokem Labe (téměř v pravém úhlu) a dále v porčí Chrudimky a Loučné, obou velmi vodnatých řek. Zejména Labe vytvořilo v průběhu mnoha let plochou pánev, na mnoha místech zamokřenou a jak jsem již uvedl, s řadou přirozených vodních nádrží menších i větších.

Hlavním problémem, před kterým stáli Vilémovi rybníkáři bylo zajištění dostatečného přívodu ale i odtoku vody pro projektované rybníky. K plánovaným stavbám si předem zajistil (v roce 1498) od krále Vladislava II. právo vést vodu z Labe na nové rybníky. Dále pak odkoupil od Královéhradeckých kus pozemků u Vysoké a Opatovic, za což jim postoupil na západní straně Kunětické hory díl lomů. 8/ Tím byly vytvořeny předpoklady ke stavbě splavu u Vysoké, jímž byla zdvižena hladina Labe a ke stavbě Opatovického kanálu, který se stal – podobně jako na Třeboňsku známá Zlatá stoka - osou celého rybníčního systému. Obě stavby byly započaty roku 1513. Opatovický kanál je 35 km dlouhý a až 12 m široký. Vychází od zmíněného splavu, protéká kolem vsi Opatovice, Podůlšany (známé nám z vyprávění tamnějšího rodáka - našeho člena p. ing. Vinaře), Ždánice, Bohdaneč, Neratov, Výrov a pod Semínem se vrací jeho vody zpět do Labe.

Opatovický náhon či kanál se dotýkal či dotýká dříve největších rybníků: Velké a Malé Čeperky, Oplatila, Rozkoše, Bohdanečského, Jezera u Pohránova, Nadýmače, Černovského, Rozkoše, Břehu, Semtína, Semína, Žernova, rybníku Sopřečského a řady menších. Svého času na něm bylo 32 mlýnských složení, pily, hamry apod. Např. v Bohdanči hnal dva mlýny a současně napájel velké "haltýře" čili sádka, na Výrově hnal mlýn a pilu. Ještě v roce 1921 uvádí Rosůlek 6/ na stoce 9 mlýnů, 10 krupníků, 9 jahaek, 4 pily jednoduché a 5 okružních a 2 turbíny. O technickém důvtipu a zdatnosti stavitelů tohoto díla svědčí údaj o tom, že spád na celém 35 km dlouhém toku je pouhých 1 m 30 cm!

Velkým nákladem stavěl Vilém z Pernštejna také Podčapelskou stoku, zvanou jinak „Halda”. Začíná u vsi Podčaply před vtokem Loučné do Labe, protéká kolem levého břehu Labe ve výšce až 8 m nad jeho hladinou, přičemž oba toky dělí v místech zvaných „Ouzkej” pouze 2 m široká hráz. Hlavní funkcí tohoto kanálu bylo přivést (tehdy dobrou) vodu Loučné pro pardubické obyvatele, napájet rybní sádky a mimo jiné pohánět též mlýny. Hnala později tzv. Císařský mlýn a dodávala vodu do zámecké kašny. (Na mapě je Loučná značena jako „Hohemauthwasser”).

Myslím, že je možno konstatovat, že tyto dva kanály (spolu se zmíněnou Zlatou stokou na Třeboňsku, 42 km dlouhou, budovanou Štěpánem Netolickým v letech 1510-1515) jsou svým způsobem památníky lidského důmyslu i stavební techniky

té doby, zejména z hlediska prostředků technických, stavebních, nivelačních atd. Mimo tyto dva jmenované kanály to byl ještě kanál Dvakačovický (zvaný Zminný), začínající u mlýna dvakačovického jako odtok z Chrudimky a vedený kolem Ouřetické Lhoty a kolem Zminného k Sezemicům, kde vyústil do Loučné a napájel rybníky Tuněchodský, Nemošický, Mnětický, Nohavici, Malo a Velkolánský a jiné menší. Dále pak kanál Živanický, odbočující u Neratova ke stejnojmenné obci z kanálu Opatovického k Živanickému rybníku, aby po 6 km vyústil do Labe naproti Opočínku.

Kromě těchto umělých kanálů byly pro napájení rybníků využívány krajinou tekoucí bystřiny a potoky. Tak např. potok Heřmanoměstecký zásoboval vodou rybníky: Hluboký u Srnojed, oba Čivické rybníky, Habřín a další.

(Pozn. Obdobně jako na pardubickém panství existovala na sousedním panství poděbradském poměrně rozsáhlá rybníční soustava, napájená tzv. Sánskou stokou, zbudovanou ještě před koncem 15. století, tedy dříve než výše jmenované kanály na Pardubicku i Třeboňsku. Využívala vodu z řeky Cidliny, z níž odbočovala několik kilometrů pod Žehuňským rybníkem. 3/ Tento rybník, existující dodnes, dal zbudovat r. 1499 král Vladislav II.)

Aby mohly být založeny nové rybníky, byly zbořeny i některé tehdejší dědiny, jako Velké Kavčiny, Malé Kavčiny a Černá pod Šeperkou pro rybník Oplatil, obce Bystrý a Nivčice pro rybník Rozkoš a ves Pěžice pro rybník Bohdaneč. 2/

Nezanedbatelnou okolností byla také potřeba zabírat pro stavbu rybníků pozemky. I když šlo ve většině o využití pozemků močalovitých, mokřin ("rokycan", v jižních Čechách zvaných hatě či hatiny) nebylo tomu samozřejmě tak vždy. Nové rybníky přinášely feudálům užitek, ale na druhé straně poddaným namnoze škodu. Nejednomu z nich rybník zaplavil nebo podmáčel louku či pole.

Na pardubickém panství je možno zaznamenat jistou zvláštnost - byly založeny (r. 1494) zvláštní knihy s názvem: „Registra pro budoucí paměť, co jest lidem za škody rybníky udělanými oddáno”.

Míka 3/ cituje tento zápis z „Archivu Českého, sv. VII., str. 460”: Léta téhož a dne (4. 6. 1494) Ondřej Rarak z Poduolšan dal jest svú roli ku potřebě pánu JMti v Poduolšanech a za Libišanskú roli dobrovolně, kteréžto roli jest mu odměřeno za jeho roli 1 čtvrt 2 pruty 1 jitro, luk 6 jiter 4 provazce, lesu 1 jitro a 4 provazce. On jest to od pána JMti přijal s svú dobrou vůlí a beze všeho přinucení jest k tomu přistúpil. A pan JMt za jeho dobrou vůlí a upřímnost jeho ráčil jest jemu odpustiti, aby s žádnými robotami neměl nic činiti tohoto roku a úroku lhotu i všeho placení ráčil jest mu dáti z milosti své čtyřem úrokuom. A jednu kopu míšeňskou na pomoc ráčil pán JMt dáti.”

Obdobných zápisů existuje údajně více. Důvody proč vrchnost nahrazuje postiženému poddanému odňatou rozlohu půdy nelze jistě hledat v nějaké mimořádné lidumilnosti pana Viléma z Pernštejna, ale v podstatě ve dvojím:

- jednak si byl zřejmě dobře vědom toho, že mu rybníky ziskem vše vynahradí,
- jednak měl jako každá vrchnost zájem na tom, udržet na panství co nejvíce poddaných - zdrojů zisku nejrůznějšího druhu.

Proto je zdůrazňována také „dobrovolnost” výměny a „spokojenost” poddaného s celým převodem, v podstatě prevence útěku poddaného z panství. V zápisech

o směně pozemků ovšem nejsou údaje o kvalitě směněné půdy, shodná rozloha jistě není zcela rozhodující. Lze předpokládat začasť směnu méně hodnotné za půdu obhospodařovanou generacemi poddaných. To se však již samozřejmě nedovíme.

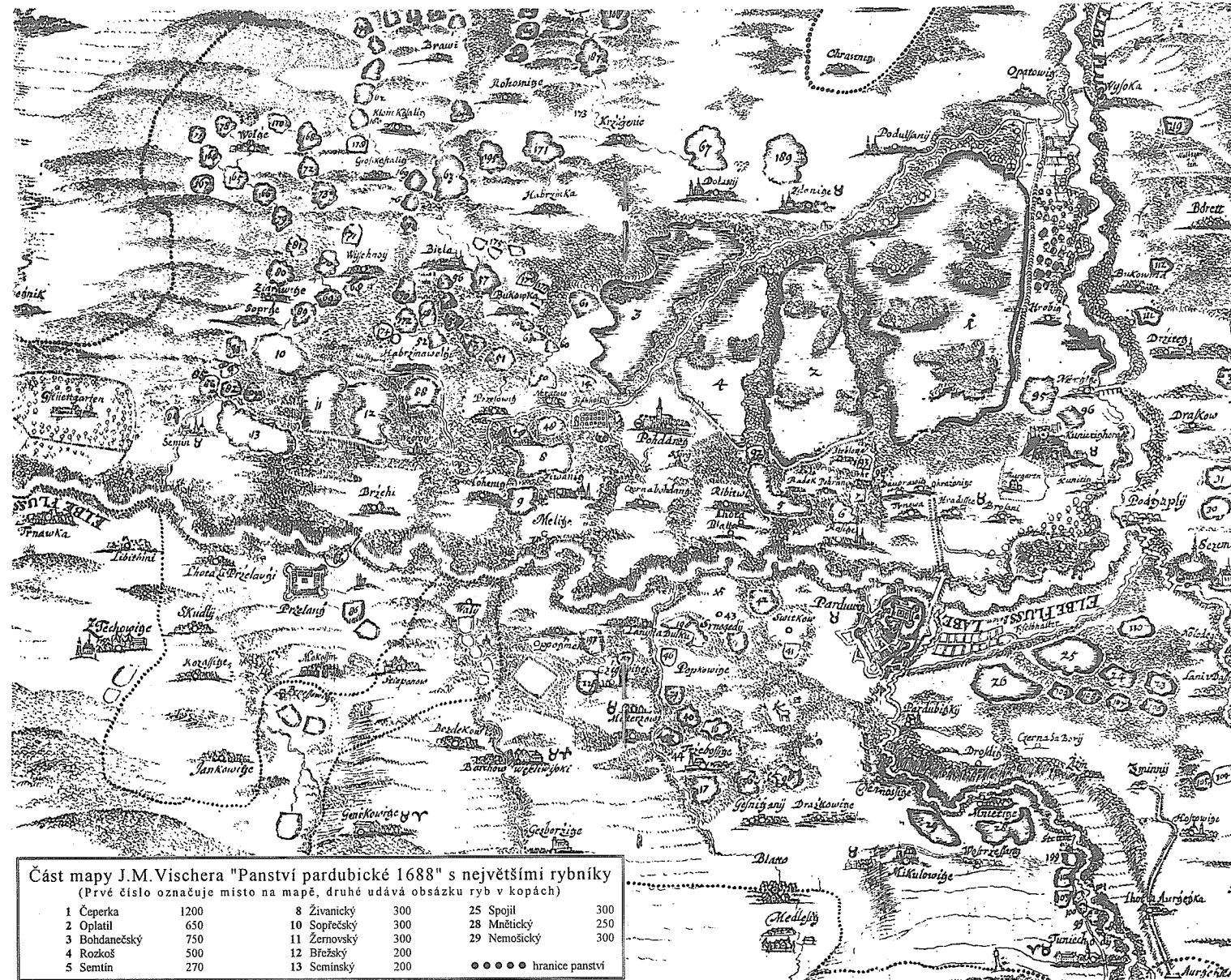
Hospodářský rozhled Viléma z Pernštejna a jeho vztah k rybníkářství (rybníky nazýval „klínoty hospodářství“) můžeme poznat ze záznamu zajímavého rozhovoru (citováno z Dubravia 1/):

„Byv otázan (Pernštejn), jaký statek je podle něho nejvýnosnější, odpověděl: Ten, který by se hemžil rybníky. Náhodou byli tehdy přítomni dva rytíři, z nichž jeden koupil statek bez rybníků za 10.000 moravských zlatých, druhý menší ale s rybníky za polovinu a oba byly zatíženy stejným dluhem. Tu Vilém pravil: „Odvážil bych se uzavřít sázku s kterýmkoliv z vás a dát jako zástavu základ ne nepatrný – a to bych jistě neudělal, kdybych rybníky důkladně neznal a neprozkoumal – že tento zaplatí prodejem ryb celý dluh mnohem rychleji než tenhle senem, ječmenem a zeleninou. O tolik jsou příjmy z ryb větší než z ostatního hospodářství. Ted' k tomu přidejte“ pravil „že rybníky nevyžadují ani tolik práce ani nákladů jako ostatní hospodářství a že jsou nejméně vystaveny škodám z nepříznivého počasí“. „Posléze“ pokračoval, „byly to především rybníky, jež mi otevřely cestu k majetku, který dnes, jak vidíte, mám. I dnes mi dávají velmi hojný zisk.“

Vilém z Pernštejna byl m.j. též pokládán (a to již v dřívější době) za nejlepšího znalce vodních práv a zvyklostí – „opravného pána“. Král Matyáš, soupeř Vladislavův, ho jmenoval 8. 3. 1490 zemským (moravským) znalcem k vyšetření škod, byl-li některý rybník založen k nepohodlí sousedů. Kláštery, kapitoly volaly ho za oprávce a rozhodčího. 7/ Kapitola olomoucká vyžádala si ne od krále ale od Viléma z Pernštejna, jakožto zemského znalce věci vodního práva, list o rybolovu v Bečvě. O jiném mluví také fakt, že když se o královské panství Hlubokou, jako nejzpuštější v zemi, uchazeči nehrnutí, zastavil je 25. 5. 1490 král Pernštejnovi a přidal mu 27. 9. téhož roku spontánní list, že mu „Česká komora má nahraditi výlohy s opravami, zakládáním rybníků a co vynaloží, pokud řádně registry neb hodným svědomím se ukáže“. 7/

Činnost Viléma z Pernštejna se tedy neomezovala v rybníkářství pouze na panství pardubické. Je také známo, že v tomto ohledu pomáhal radou sousedům, např. Trčkům na Královéměstecku či Kostkům z Postupic na nedalekém Chlumci nad Cidlinou.

Nicméně pardubické panství bylo doménou péče jeho i jeho potomků. Celkově lze shrnout, že do roku 1560 založili Pernštejnové na 400 vodních děl, některé značných rozměrů. Tak rybník Čeperka měl v objemu celé dvě mile a rybník Oplatil se prý vyrovnal pověstnému Rožmberku. Mimo to je vhodné také připomenout, že vybudování rybníční sítě přispělo k ozdravení celé krajiny jak vysušením močálů a mokřin, tak rozšířením počtu luk i polí i lesů, s následnou možností pěstování dobytka, ale i koní. Ještě za Pernštejnu byla založena tzv. koňská obora, která se stala předchůdcem kladrubského hřebčince, založeného za Maxmiliána II.

Pernštejnové drželi pardubické panství od roku 1491 do 1560, tudíž jen 69 let. Rozsah zvelebení však je ve srovnání s tím enormní. Zejména se to týká rybničního hospodářství. V r. 1560, kdy majetek přešel nuceným prodejem posledním vlastníkem Jaroslavem z Pernštejna pro zadlužení za vlády císaře Ferdinanda I. do rukou císařské komory za 200.000 kop českých grošů, bylo zde 230 rybníků, z nichž bylo 87 potěrných a při plném obsazení bylo do nich dáváno 229 kop kaprů na potěr. Násadních rybníků bylo 36, které produkovaly 9040 kop kaprů dvouletých. Výtažních rybníků bylo 107, do nichž se nasazovalo 7993 kop kaprů. 2/

V roce 1588 se v urbáři pardubickém dle Wegera 8/ uvádí o 5 rybníků více (235), z toho plodových (potěrných) 77 s obsázkou 275 kop, násadních 40 s 11.330 kopami a výtažních rybníků počítáno 118 celkem se 7.331 kopami.

Dá se říci, že celé 16. a vlastně i 17. století do třicetileté války bylo „zlatým věkem“ rybníkářství. Mokrý 4/ uvádí, že před třicetiletou válkou se odhadoval počet rybníků v Čechách na 78.000, které zaujímaly plochu kolem 120.000 hektarů oproti dnešním cca 40.000. Nešlo jen o zde zmíněné oblasti pardubickou, třeboňskou či poděbradskou, ale prakticky po celých Čechách – Jindřichohradecko, Budějovicko, Vodňansko a Strakonicko, Mostecko na severu, soustava rybníků u Doks, Mladoboleslavsko, Jičínsko a dále v návaznosti oblast Kopidlno, Městce Králové přes soustavu Chlumeckých a Žiželických rybníků. Také Českomoravská vysočina byla poseta řadou rybníků, byť menšího rozsahu.

Třicetiletá válka uzavírá v podstatě vrcholnou periodu. Nejen že byl zastaven další rozmach rybničního hospodářství, ale byla zničena celá řada objektů a zařízení.

Avšak již v druhé polovině 17. století noví vlastníci velkých panství opět intenzivně těží z rybničního hospodářství. Tak tomu bylo i na Pardubicku, kde v roce 1651 bylo v době panování Ferdinanda III. dle urbáře pardubického panství vcelku 262 rybníků, a to 86 třecích, 135 výtažních a 41 násadních. 2/

O poměrech v rybníkářství na území panství pardubického výmluvně vypovídá mapa rakouského kartografa J.M. Vischera z roku 1688, jejíž originál o rozměrech 137 x 130 cm je uložen ve sbírkách Národního muzea v Praze.

S fotokopii výřezu jejího faksimile si Vás dovoluji seznámit: na straně 28 až 29

Mapa svědčí sice o zachování pardubické rybniční soustavy, ale ukazuje přece jen již na poznenáhly úbytek počtu rybníků.

V té době, t.j. za vlády císaře Leopolda I., bylo zde sice 225 rybníků, jejichž názvy a počet nasazovaných ryb v kopách jsou jmenovitě uvedeny. Dalších 13 rybníků, na mapě uvedených bylo již v tomto čase vypuštěno.

Proces postupného ubývání rybníků v Čechách obecně začíná v 18. století, hlavně pak jeho koncem. Tak tomu bylo i na území pardubického panství komorního, kde se za Marie Terezie počítá v roce 1743 již jen 175 rybníků, ovšem s násadou u jednotlivých rybníků podstatně nižší. Jiný podrobný seznam rybníků lze nalézt v pozemkové knize císařského a královského komorního panství Pardubice v Josefském katastru z roku 1783. Tento soupis je dosti podrobný a pojednává o 212 rybnících s plochou 28.603 měřic, to jest 5.486 hektarů. Z těchto rybníků však již 50 bylo vysušeno a rozděleno. Josef II. za svého poměrně krátkého desetiletého panování začal mnoho rybníků rušit a takto získané plochy

parceloval a prodával poddaným i novým německým osadníkům povoláním ze Slezska. Tak povstaly na pozemcích bývalých rybníků obce: Moravanské, Veská, Lánské, Roveň Nový a Starý, Staročenské, Platěnsko a několik jiných. Němečtí osadníci se časem zcela počestili. Roku 1795 napočteme již pouze 154 rybníků. 2/

K jakým koncům dospělo kdysi tak proslavené Pernštejnské rybníkářství jest zřejmé z indexu rybníků z roku 1802, kdy se hospodařilo pouze na 69 rybnících ve výměře 3.197 jiter.

Když se pak po státním úpadku v roce 1855 byl stát nucen odprodat také komorní panství pardubické, stala se prvním kupcem privátní rakouská národní banka, roku 1863 pak privátní kreditní banka, která koupila celé panství za 4,150.000 zlatých rakouské měny. Tento úvěrní ústav se však záhy přetvořil v akciovou společnost se sídlem ve Vídni, která rozdělila panství na více samostatných sekcí, z nichž největší, Dašice koupil v r. 1868 i s rybníky ležícími v této oblasti Jan Liebig, velkopřůmyslník z Liberce. Čivice koupil v r. 1864 hrabě Chotek. Zbytek pak byl prodán různým zájemcům, čímž se stalo, že mnoho obcí i jednotlivců si nakoupilo laciných pozemků, vysušených malých rybníků i lesů. 2/

Pernštejnem tak obtížně a promyšleně vybudované rybníky byly vypouštěny, staleté krásné duby na hrázích káceny, kámen z hrází vylámán a vše zpeněženo. Když pak v roce 1881 koupil pardubický zbytek o rozloze 6.440 hektarů Dr. Richard Drasche z Wartinberka za 2,020.000 zlatých, převzal již jen 21 rybníků o ploše 726 hektarů. Tento majitel jediný se snažil zachovat zbytky rybníkářství – rybníky se zachovalými hrázemi byly znovu napuštěny, rybníční hospodářství obnoveno, louky a pozemky meliorovány.

Po pádu monarchie byl pardubický velkostatek první, na němž byla provedena pozemková reforma v roce 1919. Státní pozemkový úřad celý velkostatek rozparceloval a největší část v rozloze 1.921 hektarů, z toho 726 hektarů rybníků koupil samosprávný okres pardubický za 5,824.700 Kč.

Po druhé světové válce se hospodařilo celkem na 32 rybnících se zavodněnou plochou 626 hektarů.

V současné době bylo na území bývalého pardubického panství podle sdělení ministerstva zemědělství ČR vycházejícího z údajů Rybářství a.s. Chlumec nad Cidlinou hospodařeno dvěma právními subjekty na rybnících se zavodněnou plochou celkem 723,10 hektarů 9/ tedy prakticky na stejné rozloze jako před druhou světovou válkou. Z toho plodové rybníky měly rozlohu 66,8 ha a výtažní 192,8 ha.

V čem hledat příčiny uvedeného vývoje?

Obecně pravou příčinou jsou změny celého hospodářského systému, počínajícího vlastně již od konce 17. století pomalým posunem těžiště zemědělské výroby k intenzivnějšímu obilnářství a pastevectví, což se výrazněji projevilo zejména v krajích s dobrými podmínkami pro polní hospodaření, tedy i na Pardubicku.

Postupně se rozkládající feudalismus a nástup kapitalismu nutně zasáhl i rybníkářství. Stále rostoucí hlad po půdě v 19. století vytlačoval v úrodnějších krajích jeden rybník za druhým. K rozvoji obilnářství navíc přistoupil rozvoj

pěstování cukrovky. Znalost hlubokého drenážování dovolila využít i dosud zamokřené pozemky. 3/ Tak např. můžeme číst 10/ při popisu cesty železnici z Pardubic na Hradec Králové doslova: „Wir übersetzen Opatowitz Canal bei dem Dorfe Čiperka. Die Bahn führt dann über den grössten der Teiche, ebenfalls Čiperka genannt, dessen Area nun gewöhnlich als Ackerland benützt wird.”

Regulace vodních toků a meliorace prováděné ve velkém měřítku na přelomu 19. a 20. století proměňovaly stále větší počet rybníků v louky a pole. Dnes už jen názvy některých polních tratí podávají svědectví o někdejší existenci rybníků.

Jen v krajích, kde ani nákladné úpravy nemohly zaručit úspěch hromadné přeměny rybníků v ornou půdu, se rybníční hospodářství udrželo zhruba v původním rozsahu. Platí to především pro jihočeské pánve – třeboňskou a budějovickou, pro některé části Jindřichohradecka, Vodňanska či Blatenska. Zejména to pak je oblast třeboňská. 3,7/

Několik poznámek k mapě pardubického panství 1688 a k jejímu autorovi:11/

Georg Mattheus Vischer se narodil 22. dubna 1628 ve Wensu v Tyrolsku (odtud jeho přízvisko Tyrolensis). O jeho mládí je málo zpráv. Víme, že studoval na katolické univerzitě, byl kaplanem v Andrichsfurtu a od r. 1666 farářem v Leonsteinu. Není známo, kde a jak se vyškolil v topografické práci a kreslířské technice. Roku 1666 nabídl se hornorakouským stavům, že vyhotoví mapu země. Současně pracoval na topografii Horních Rakous, kterou dokončil r. 1674, mapu již 1668. Aby mohl splnit požadavky dolnorakouských stavů na zpracování obdobných prací, požádal o propuštění z církevních služeb a vstoupil r. 1669 do jejich služeb. S pracemi byl hotov do r. 1671. V letech 1673–5 pracoval pak na mapě Štýrska, již dokončil r. 1678. Od r. 1684 byl Vischer ve službách vídeňského dvora a šlechtickým vychovatelem s titulem „mathematicus ephorum caesareanorum”. V době vídeňského pobytu pořídil mapu Moravy, jež je cenná též zachycením pohledů na Brno a Olomouc. Zemřel r. 1696 v Linci .

Jeho mapa pardubického panství 1688 je výsledkem práce značně podrobné, jak uvádí Kuchař 11/. Na mapě zachytil nejen soudobý stav pardubických rybníků, což bylo asi hlavním účelem jeho práce, ale také úplný obraz místopisný, přičemž zaznamenal i řadu objektů hospodářského významu, zejména zařízení při vodních tocích a rybnících, hrázi, jezů, mostů, sádek apod. Mapa zdůrazňuje šikmý pohled shora, tím přechází místy v krajinný obraz skoro perspektivní. Pohled na město a zámek pardubický, který je v levém horním rohu mapy, je podán kreslířsky dokonale, právě tak jako druhý pohled, vlevo dole, jímž jsou zobrazena stavení a zahrady kladrubského hřebčince.

Vischer zakreslil, očísloval a v připojeném seznamu vyjmenoval 225 rybníků, 13 dalších vodních ploch uvedl jako zarostlé. U každého je poznamenána násada ryb v kopách.

Originál mapy je pořízen v měřítku 1:40.000. Faksimile, vydané v r. 1948 Geografickým ústavem KU spolu s MNV Pardubice, z něhož je publikován výřez, je zmenšeno na měřítko 1:60.000. Na mapě jsou zobrazeny délky tři míli: malé, střední a velké, jejichž délky se mají k sobě v poměru 6:8:11.

Literatura:

---

1. *Dubravius: O rybnících* (přeložila: A. Schmidtová). ČSAV Praha, 1953.
SÚA, Karmelitská, sign. I. 10 869
2. *Matějček B.: Dějiny pardubického rybníkářství.*
in: *Panství pardubické 1688.*
Vydal MNV Pardubice a Geografický ústav KU,
Praha 1948
Knihovna autora.
3. *Míka A.: Slavná minulost českého rybníkářství.*
Orbis Praha 1955
SÚA Karmelitská, sign. I. 10 791
4. *Mokrý Th.: Hospodářství rybníční.*
Nákl. vlastním. Písek 1935.
SÚA - zem. a lesnické odd., sign. III. C 98
5. *Palacký Fr.: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě.*
Fr. Strnad, Praha 1940. Knihovna autora.
6. *Rosůlek F.K.: Pernštejnské náhony.*
in: *Krajem Pernštýnův – vlastivědný sborník,*
I, 8, 1921:123-126
SÚA Karmelitská, sign. C 97.
7. *Teplý Fr.: Příspěvky k dějinám českého rybníkářství.*
Min. zemědělství Praha, 1937.
SÚA Karmelitská, sign. I 10 963.
8. *Weger J.: Rybníkářství a rybářství na panství pardubickém.*
in: *Výroční zpráva c.k. vyšší školy reálné*
v Pardubicích za šk. rok 1890.
SOKA Pardubice.
9. Ministerstvo zemědělství ČR – osobní sdělení.
10. *Řivnáč's Reisenhandbuch für Königreich Böhmen.* Praha, 1882.
Knihovna autora.
11. *Kuchař K.: Panství pardubické 1688 (k autorovi mapy).*
in: *Panství pardubické 1688.*
Vydal MNV Pardubice a Geografický ústav KU,
Praha 1948.
Knihovna autora.

Pátrání po minulosti našich předků není novinkou poslední doby. Již v minulosti je nám dobře známo, že tímto problémům se zabývalo mnoho lidí.

Když bychom nahlédli do nejhlubší lidské minulosti, musíme se nejprve zastavit u nejstaršího pramenu a tím je bible, v níž na mnoha místech najdeme vyjmenovány nejen celé rody, ale i jejich příslušníky s udáním věku, kterého se dožili.

Tato povšechná touha nezanikla a bylo jí stále více věnováno více pozornosti a tak se postupně začala rozšiřovat hlavně na panovnické a šlechtické rody.

Prolistujte si třeba jen Palackého „Dějiny národu českého“, abyste si v nich utvrdili tuto skutečnost, která nezanikla ani dlouhým časovým odstupem. Naopak dnes se s velkým potěšením přesvědčujeme, jak se zájem prohlubuje nejen o přední rody, ale nachází oblibu i v řadách obyčejných smrtelníků, což nás velice těší.

Přímo v naší nedávné minulosti můžeme si ověřit, že byla celá dlouhá řada těch oddaných a bezejmených nadšenců a spolků, kteří neupadli v zapomenutí a vytvářejí si nové následovníky.

Mám na mysli:

- Rodopisná společnost československá v Praze
  - se svým Časopisem rodopisné společnosti 1929-1946
- Jednota starých českých rodů 1930-1939 1946-1948
  - se svým Sborníkem Jednoty starých českých rodů
- Plzeňský Časopis československých rodů roku 1937 vyšla jen 3 čísla
- Svaz přátel rodopisu v Praze 1939-1941 1946-1948
- Erbovní sešity 1968-1971
  - vydávané heraldickou sekcí při Klubu vojenské historie
- Heraldická ročenka od roku 1974 dosud
  - vydává pobočka Heraldika při České numismatické společnosti */
- Heraldická sekce při muzeu pro těžbu a zpracování zlata (MTZZ)
  - v Jílovém se svým bulletinem Heraldika. Založena 1968

a též i my:

- Genealogická a heraldická společnost v Praze (GHSP) založena 1969.
  - se svými Genealogickými a heraldickými listy (GHL) později přezvanými na Zpravodaj, ale též i dalšími četnými tisky našich bývalých poboček, zvláště Ostravy a Brna. V současné době rovněž s málo pozměněným názvem: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

*/ Dnes v její práci pokračuje Heraldická společnost v Praze.

Po velmi dlouhé řadě let, která se vyznačovala spolkovou nečinností, začalo se od roku 1965 uvažovat o obnovení práce v oboru genealogie a heraldiky.

Od roku 1968 se mluví o Klubu sběratelů kuriosit (KSK), v jehož časopise za redakce Karla Vyšína se nejprve objevují příspěvky heraldické a později i rodopisné.

V té době se také začal pravidelně scházet kroužek zájemců o oba dějepisné obory. První jejich setkání se stalo 7. prosince 1967 a od té doby i za účasti přizvaných hostů se tato setkání konala v kavárně Obecního domu již pravidelně po celý rok 1968.

Řízením heraldické a rodopisné sekce byl pod vedením KSK pověřen Karel Vyšín a tak se již brzy začaly objevovat snahy o dosažení samostatné dobrovolné organizace. Dokonce na schůzce 5. června byl již založen tiskový fond a bylo připraveno prvé číslo nového samostatného časopisu. Srpnové události roku 1968 jeho vydání znemožnily.

Další snahou této skupiny bylo povolení stanov od ministerstva vnitra pro budoucí organizaci. Žádost o její schválení se protahovala až do podzimu. Ministerstvo vnitra však mělo opravdový zájem o vznik samostatné Genealogické a heraldické společnosti v Praze, jejíž název navrhl na jedné květnové schůzce dr. Viktor Palivec a vyzvalo ho, aby vypracoval úplně nové stanovy. Požadované stanovy byly vypracovány dr. V.J. Sedlákem, uznány jako přijatelné a po několika doplňcích dány ke schválení širšímu plénu.

Za tím účelem byla pak na 4. prosince 1968 svolána do hotelu Centrum na Poříčí ustavující schůze Genealogické a heraldické společnosti v Praze (GHSP), která zvolila devítičlenný přípravný výbor v čele s předsedou Karlem Vyšínem. V konečné úpravě stanov doplnilo ministerstvo vymezení činnosti budoucí GHSP jen pro Českou socialistickou republiku, ale nikoli po stránce bydliště členů. Takto upravené stanovy byly pak rozhodnutím ministerstva vnitra schváleny dne 28. prosince 1968.

Nutno tu poznamenat, že splnění tohoto cíle sledoval Karel Vyšín již řadu let a že hlavní zásluha o založení GHSP plně patří jenom jemu.

Ustavující valná hromada se konala 5. března 1969 v Národním muzeu v Praze za účasti 129 osob, což ukazuje, jak veliký byl již tehdy zájem o heraldiku a genealogii. Zahajoval ji Karel Vyšín. Volební komise předložila přítomným ke schválení dvě kandidátky. Jedna navrhovala za předsedu Karla Vyšína, druhá dr. V.J. Sedláka. Tajné hlasování skončilo tímto výsledkem:

62 hlasů pro dr. Sedláka

53 hlasů pro Karla Vyšína,

které znamenalo veliké Vyšíново zklamání.

Do čela výboru byli zvoleni:

předseda

dr. Vlad. J. Sedlák

I. místopředseda

ing. Viktor Genttner

II. místopředseda

Milan Buben

Mezi prvními pamětníky z těchto začátků setkáváme se tu se jmény dalších funkcionářů, kteří se podíleli a podílejí na dalším růstu společnosti:

Karel Liška
Ladislav Procházka
Jaromír Prusík
Karel Sklenář
František Šírl

První číslo našeho časopisu „Listy genealogické a heraldické“ (GHL) vyšlo v květnu 1969 a po dobu dalších deseti let přispívaly vydatně ke spojování Prahy s našimi venkovskými členy.

Zásluhou paní Adamczykové se brzy podařilo získat pro klubovnu dvě místnosti v Holečkově ulici č. 7 na Smíchově, které rovněž pomohly k dalšímu rozvoji.

Velmi důležitým pomocníkem v činnosti GHSP pro pražské členstvo se stalo pořádání genealogických schůzek tzv. „pondělníčků“ – dnes je vystřídaly *středy*. V činnost je uvedl v únoru tehdejší předseda dr. Sedlák a řídil je až do roku 1973, kdy ho vystřídal Rudolf Melichar. Ten se pečlivě stará o jejich dobrou náplň již po celých dvacet let. Svědčí o tom i početná účast zájemců, která dosáhla i účasti přes 30 osob.

Na sklonku roku 1975 opouští předsednické místo dr. V.J. Sedlák a na jeho místo nastupuje PhDr. Jaroslav Honc a jeho náměstkem je Rudolf Melichar. Za jejich vzájemné a dobré spolupráce doznala GHSP největšího rozmachu. Stoupla úroveň tisku, zakládají se pobočky a také rychle stoupá počet našeho členstva. Dr. Honc. je předsedou až do roku 1979.

To vše vyžaduje rychlé řešení mnoha naléhavých úkolů:

- a) školení začátečníků rodopisců,
- b) vydávání pomůcek a příruček,
- c) zakládání poboček,
- d) péče o rozmnožování knihovních přírůstků.

Růst členské základny

Rok	členů
1969	289
1974	666
1976	987
1978	1.217
1980	přes 1.500

Zakládání poboček

1972	pobočka	v Žerčicích (rod Svárovských) později přeložena do Ml. Boleslavi
	pobočka	Brno
1976	pobočka	Ústí n./Orlicí – p. Ryšavý později se jí ujímá p. Křivohlávek

	pobočka	v Ohnišově – rovněž p. Křivohlávek
	pobočka	v Táboře založena 9. 10. 1976 vede ji ing. Vrána
1977	pobočka	v Ostravě – vede ji Vladimír Kejla pak přešla pod Klub genealogů a heraldiků Ostrava při ZK ROH Vítkovice (zde se uskutečnila 4 mezinárodní setkání)
1978	pobočka	Olomouc

začaly se rozbíhat přípravy na založení dalších poboček:

Kladno
Ústí nad Labem
Jihlava

Vydání samostatných publikací

<i>Dr. Sedlák, V.J.,:</i>	Tabulky k převádění dat historických pramenů
<i>Palivec, V.,:</i>	Minimum pro rodopisce a heraldiky Heraldická symbolika
<i>Palivec, V. – Elznic, V.:</i>	Latinsko-český slovník
<i>Beránek,</i>	Písmo našich listin 12. – 20. století
<i>Elznic, V.:</i>	Glosář pro rodopisce a kronikáře
<i>Melichar a kolektiv:</i>	Sborník k základům genealogie

Vydávání vlastního časopisu bylo od samotných počátků vždy považováno za prvořadý úkol, který představoval těsnější spojení členstva s jeho vedením.

Vlastní časopis „Listy genealogické a heraldické společnosti“ (GHL)

Jejich zvláštností bylo, že netvořily uzavřené celky podle kalendářního roku – tedy ročníky, ale řady, které nesouhlasily s kalendářním rokem:

I.	řada GHL	pro roky	1969	1970	1971	obsahovala čísla 1 - 15
II.			1972	1973		obsahovala čísla 16 - 23
III.			1974	1976		obsahovala čísla 1 - 12
IV.			1976	1977		obsahovala čísla 1 - 6
V.			1977	a měsíce	duben, červen, září, prosinec	
VI.		pro rok	1978	měsíce	únor, květen, září	
VII.	změněny	v roce	1979	na	ZPRAVODAJ	
					a vyšla jen dvě dvojčísla 1-2, 3-4	
VIII.	vychází	v roce	1980	již jako	ZPRAVODAJ	
					tvoří ho celkem tři sešity – 1, 2, 3	
IX.	vychází	v roce	1981	již jako	ZPRAVODAJ	
					pouze o dvoučísle – 1 - 2	

V roce 1982 dřívější GHSP neexistuje
a tvoří jedno společenství s Jílovskou HERALDIKOU

Jako přílohy GHJ vycházely:

Vilém Saitl: Příjmení (pro okresy Říčany a Jílové)

Palivec- Elznic: Latinské zkratky pro rodopisce

Hned na začátku roku 1990 povoluje nám ministerstvo vnitra obnovení činnosti a schvaluje staré stanovy GHSP.

Uskutečňuje se tedy vydávání dřívějšího spolkového časopisu: „Listy GHSP“ a to tím, že nové ročníky navazují na poslední roku 1981:

- ročník 10 1990 jako „LISTY GHSP“
tvoří ho jen jediné dvojčíslu 1-2
- ročník 11 1991 rovněž jako „LISTY GHSP“
a tvoří ho tři dvojčísla – 1-2, 3-4, 5-6
- ročník 12 1992 vychází s pozměněným názvem
„GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ ROČENKA“
ve dvou dílech –
- ročník 13 1993 vychází pod staronovým názvem
„GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ LISTY“
jako dvě čísla – jaro / podzim

Několik dílčích informací patřících historií:

1968 byla založena Heraldická sekce při Muzeu pro těžbu a zpracování zlata v Jílovém (MTZZ) a vydávala svůj vlastní jedině heraldický časopis „HERALDIKA“ od roku 1969 – 1981:

Rok	HERALDIKA	ročník	Rok	HERALDIKA	ročník
1968	HERALDIKA	I.	1975	HERALDIKA	VIII.
1969	HERALDIKA	II.	1976	HERALDIKA	IX.
1970	HERALDIKA	III.	1977	HERALDIKA	X.
1971	HERALDIKA	IV.	1978	HERALDIKA	XI.
1972	HERALDIKA	V.	1979	HERALDIKA	XII.
1973	HERALDIKA	VI.	1980	HERALDIKA	XIII.
1974	HERALDIKA	VII.	1981	HERALDIKA	XIV.

V roce 1982 se slučuje Jílovská heraldika s Genealogickou a heraldickou společností a vydávají společně časopis jako jeden celek:

Česká heraldická a genealogická společnost
při Okresním muzeu Praha-západ v Jílovém
s časopisem „Zpravodaj - HERALDIKA A GENEALOGIE“

1982	HERALDIKA A GENEALOGIE.	Zpravodaj – ročník	XV.
1983	HERALDIKA A GENEALOGIE.		XVI.

1984 dochází k další organizační změně a vytváří se:

KLUB historiografie při ZO SVAZARM a je vydáván:

1984	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.	XVII.
1985	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.	XVIII.
1986	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.	XIX.

Rok 1987 přináší další organizační změnu – pod vedením ZK ROH Tesla Strašnice vytváří se pod označením:

KLUB pro českou heraldiku a genealogii nová organizace, která začala s vydáváním nového časopisu pozměněného názvu:

HERALDIKA A GENEALOGIE.

1987	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.	(HaG)	XX.
1988	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.		XXI.
1989	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.		XXII.
1990	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.		XXIII.
1991	ZPRAVODAJ HERALDIKA A GENEALOGIE.		XXIV.

(Takto bylo označováno číslování ročníků Jílovské skupiny.)

Nemohu tvrdit, že by GHSP měla vždy na růžích ustláno. Zvláště pohnuté byly pro ni doby kol roku 1980, kdy veliký nátlak projevuje ministerstvo vnitra na slučování zájmových organizací neb na úplné zastavení jejich činnosti.

Samotné ministerstvo vnitra mělo však náš osud ve svých rukou. Nikdy nám nedávalo přímé příkazy, ale jen naznačovalo diplomaticky, že se musíme rozejít. Měli jsme od něj schválené stanovy a podle nich jsme potřebovali jen souhlas k uspořádání valné hromady, ježto vnitřní poměry spolku byly krajně rozhárané.

Souhlas nám však nedalo, ježto vědělo, že vyčkávací taktika bude pro něj výhodnější, aniž se dopustí nějakého prohřešku. Jen nám doporučovalo, abychom si našli garanta, který by nad námi držel ochrannou ruku a tím i dohlížel na plnění předepsané stranické linie

Úkol to nebyl nikterak lehký. Při veškeré dobré vůli a našem potřebném zaměření jsme nemohli najít podnik s působností pro celé Čechy, abychom mohli pokračovat ve své práci.

Tehdejší vedení GHSP si bylo plně vědomo prospěšnosti a účelnosti svojí práce, kterou postupně vyplňovalo dříve vzniklé mezery na tomto poli a nemohlo s lehkým srdcem přenést tu skutečnost, že by se mělo raději rozejít. Hledaly se stále nějaké cestičky a přišlo se na myšlenku, kterou nám v podstatě již nabídla sousední heraldická sekce v Jílovém a vydávala pro své členy bulletin Heraldika.

Jejich nabídku jsme přijali a tak dochází nejen ke sloučení, ale i k vydání společného časopisu od roku 1982 pod hlavičkou:

Česká heraldická a genealogická společnost při Okresním muzeu Praha - západ v Jílovém.

Tak se také stalo. Měli jsme možnost pracovat s lidmi, které jsme znali, i když v mnohém ohledu jako přístupující celek museli jsme se přizpůsobovat. Tato dohoda však neměla dlouhého trvání. Brzy jsme se dověděli, že v našem společném časopise musíme psát jen o věcech, které se týkají výhradně Jílovského regionu, čemuž jsme se nepodrobili a tak začátkem roku 1984 jsme se v novinách dočetli, aniž byl výbor dříve vyrozuměn, že již nejsme součástí jílovského muzea.

Velmi důležitou skutečností se stala ta organizační okolnost, že výbory takovýchto společenských organizací nejsou již voleny členstvem, ale dochází tu jen k jejich schvalování vedením nadřízené instituce.

V těchto výborech bývala GHSP zastupována většinou dr. J. Honcem, K. Sklenářem a F. Šírllem, zatímco skupinu heraldickou tvořilo asi sedm členů (dr. Skřivánek, Kokoška a další).

Tak nám začíná nová trnitá cesta dalšího hledání ochránitele pro další práci, které se nevzdává ani tento výbor.

1979

GHSP vždy dobře hospodařila se svými vlastními finančními prostředky a nehledalo nikdy cizí podporu.

Proto na konci roku 1979 mohla při dovršení své desetileté činnosti uspořádat úspěšnou výstavu prací svých členů v *Národním domě na Vinohradech*.

V té době byl jejím předsedou dr. Pavel Liška a jeho náměstkem opětně Rudolf Melichar.

1984-1986

Pro období 1984-1986 se ochránitelem stává *SVAZARM*, při němž byl vytvořen **KLUB HISTORIOGRAFIE**.

Mnoha našim bývalým členům se toto řešení nelíbilo a začalo se odhlašovat z našich řad s připomínkami, že u nás nebudou, ježto jim nevyhovuje ideové zaměření Svazarmu, aby chodili na cvičení s puškou.

Spolupráce se Svazarmem nepředstavuje rozhodně ty nejpříjemnější chvílky a zvláště ve vydávání našeho časopisu, který jsme i tady považovali za našeho nepostradatelného pomocníka, jsme se museli podřizovat velmi přísné cenzuře.

V důsledku prováděné modernizace domů museli jsme v březnu 1985 vyklidit dosavadní spolkové místnosti na Smíchově v Holečkově ulici 7 a z bytového odboru jsme dostali dislokační příslib na přidělení 2 místností - opět na Smíchově, Vltavská 24, zadní dům čp. 548.

1987-1989

Nové snesitelnější podmínky se vytvořily pro naši spolkovou činnost v letech 1987-1989, kdy jsme se zapojili pod *Závodní klub ROH Tesla Strašnice*.

Pádem komunismu koncem roku 1989 nastupujeme opětně na naši starou cestu, kterou nám r. 1969 připravili naši předchůdci.

Hned na počátku roku 1990 nám Ministersvo vnitřním svým přípisem: AVS/1-908/89 ze 4. ledna 1990 povoluje obnovení dřívější činnosti a tím pokračování v dalším úsilí. To znamená vydávání vlastního časopisu, školení členů, tématické zájezdy a pořádání přednášek.

Jako jeden ze zakládajících členů ČGHSP bych si přál, aby každý člen naší společnosti získal v letošním roce, kdy vzpomene vlastně 25. výročí jejího založení, alespoň jednoho nového člena.

V pořadí již 21. kurz pro rodopisce začátečníky se konal 19. 1. 1994 – 30. 3. 1994 a v říjnu – prosinci 1993 již čtvrtý kurz pro pokročilé rodopisce. Úkolů máme stále dost, ale chybí nám více obětavých dobrovolníků!

Do dalších let jsme si vytyčili řadu nových úkolů, zejména pokud jde o vydávání odborné genealogické literatury, které není pro laické členy stále dosti. Ročně bychom měli po dobu alespoň 4 let vydávat 3 – 4 tituly. Větší pozornost chceme věnovat propagaci naší činnosti nejen ve sdělovacích prostředcích, ale aktivním vstupem do větších měst s pomocí radnice seznámit zájemce s naší činností, s klady, které tato činnost pro zájemce přináší atd. Ruku v ruce s touto činností budeme usilovat o zakládání dalších nových poboček naší Společnosti a aktivně jim pomáhat v jejich činnosti. (zapůjčováním MG kazet s odbornými přednáškami aj.)

Úkolů máme jak je patrné, více než dosti; ovšem na jejich plnění se stále podílí starý kolektiv členů. „Omlazování“ správního výboru postupuje velmi pomalu. Každý stávající funkcionář by měl mít „k ruce“ alespoň jednoho mladšího člena, který by nejen plnil svěřené úkoly, ale postupně vnikal do problematiky, aby v budoucnu mohl všechny úkoly bez vedení řešit a řídit sám. Mimo to, musíme počítat se zřízením dalších aktivit, dříve vlastně zakázaných, ovšem v současné době tržní ekonomiky nutných, abychom byli schopni plnit ediční úkoly, které jsme si předsevzali.

Můžeme říci, že jsme se ctí splnili v uplynulých 25 letech své poslání. Ovšem do dalších let bychom měli vstupovat s daleko náročnějšími úkoly. Věříme, že se v našich řadách najde dosti jedinců ochotných a schopných plnit takovéto úkoly.

Všem členům přejeme hodně pevného zdraví a naší společnosti další vzrůst a rozkvět, abychom co nejdříve dosáhli vytčeného cíle, získat 1 000 členů. .

Výbor

Čím zpestřit a obohatit rodinnou kroniku

Josef Srp

Historie rodu je spojena s historií země, s událostmi v místech, kde žili naši předkové a ta měla vliv i na jejich životní osudy. Znamená to, že vypsáním historických událostí a uvedením světských i duchovních osobností, které v té době žili, přiblíží čtenáři kroniky za jakých podmínek se ta která událost stala a kdy se rámeček životních příběhů rozšíří o celkové dění a souvislosti.

Soustředěný zájem je pochopitelně zaměřen na osudy popisovaného rodu a na místa kde žili.

Pohled na tato místa lze popsat v těchto bodech.

1. Osídlení kraje, místa a jejich historický vývoj od nejstarších dob až do přítomnosti. Pokud se v místě nalézají archeologické památky, (valy, hradiště a pod.) též se o nich zmíníme. Zprávy kdy, proč a jak vznikala města, ves, osada nám poskytnou knihy; Hosákův "Historický místopis země Moravskoslezské" a zvláště Šimákova kniha „O vývoji kolonizace Čech od 13. století“, kdy u nás dochází ke vzniku četných měst a vesnic.

Za zmínku stojí též zpráva, kdy naopak došlo k zániku vesnice a z jaké příčiny, (válka, požár, epidemie apod.), pokud se o tom zachovaly doklady, neboť dosud soupis zaniklých osad nebyl knižně vydán.

2. Popis stavebního vývoje obcí, (význačné budovy, tvrze, opevnění, zámky, radnice, školy, kostely atd.), dobu, kdy byly vystavěny, případně který stavitel je stavěl a pro koho.
3. Pojednání o panství, obyvatelích regionu, obce a o všech těch, kteří byli ve styku s osobami popisovanými v kronice a to při různých příležitostech, (vrchnost, rychtář, konšelé, lékař, kněz apod.).
4. Právní a správní vyvoj regionu také vytvářel podmínky pro život našich předků. Jména majitele panství, změny v jeho držení od nejstarších dob, vývoj hlavních práv (privilegií), obce, vliv dějinných událostí na vývoj a život uzemní jednotky nám nabízejí další náměty.

K těm patří vývoj poddanství, robotní povinnosti, kontribuce, rychtářská práva, pečeť obce, obecní zaměstnanci, pomocní ovčáci, hajní a j.

5. Hospodářské dějiny regionu jsou zaměřeny na zemědělskou činnost, staré pastevectví, nářadí používané při polních pracích a jeho názvosloví, jaké se pěstovalo obilí a jiné plodiny. Patří sem i chov dobytka, ovcí, pěstování vína, chmele atd. Zmíníme se též o průmyslu, pokud v regionu jsou doły, hutě, sklárny, továrny s různými výrobky. Upozorníme na konání výročních nebo týdenních trhů, udělené královskými privilegii a popíšeme kdy a kým byly vydány.

S hospodářským vývojem souvisí vznik a vzrůst peněžnictví, (reiffeisenky, kampeličky, záložny), upozornit na zadluženost, konfiskace statků, úpadky, exekuce apod.

Tomuto vývoji napomáhala výstavba komunikací a dopravy (zemské stezky, poslové, formani, silnice, vodní komunikace, železnice, dnes automobilová a letecká doprava, turistika a cizinecký ruch).

Lze též připomenout vývoj osvětlovací techniky ve městech, na vesnici a samotách, od louče až po moderní osvětlovací tělesa.

6. Sociální poměry v regionu, způsob společenského a rodinného života, rozvrstvení obyvatelstva (šlechta, měšťanstvo, řemeslníci, selský stav, dělníci, svobodníci, sedláci, domkáři, podruzi atd.), vylidňování venkova, majetkové poměry, mzdy, způsob bydlení a stravy. Jako další příspěvek do kroniky je stav a poměry po zdravotní stránce, kdy sledujeme porodnost, nemocnost, úmrtnost a její příčiny, dlouhověkost, epidemie, rozšířené nemoci typické pro sledovaný region, lékaři, nemocnice, porodní báby, pitná voda, lázně, domácí ranhojiči, kořenářky, léčivé byliny, tělesné vady a přezdívky pro ně, podivíni atd.
7. Kulturní vývoj obsahuje široké pole působnosti, od nejstarších dob až po dnešek. Pohled na náboženský život v regionu a jeho vývoj umožňuje mnoho pramenů včetně matrik. Vznik církevních staveb a jiných památek (kláštery, kostely, kaple, synagogy, hřbitovy, hrobky, náhrobky, zvony s uvedením jména, váhy, kdy byly posvěceny a kterým knězem, boží muka apod.) je možným doplňkem kroniky.

Další významná část kulturního vývoje se týká školství. Zde máme možnost použít prameny ze školních kronik, školní fassé z konce 18. stol. a školních archivů. Zjištěná jména učitelů, jejich příjmy, vývoj učebnic, školní docházka a další zajímavosti lze využít k vylíčení poznatků, jak se naši předkové učili moudrými být.

Ke kulturní zprávě patří soupis významných rodáků s uvedením jejich činnosti a případně výsledky jejich práce. Zanedbatelné není upozornit na kulturní podnětnost kraje a obce, projevující se v inspiraci výtvarných umělců, spisovatelů, básníků působících v regionu.

Jednou z dalších zajímavostí jsou názvy místních a pomístních jmen, názvy lokalit, osobní jména a řeč listin včetně matrik, urbárních a pozemkových knih, které nám dávají možnost poznat a vypsát vývoj jazykové národnostní hranice.

Vývoj osvětových a kulturních institucí je významný pro poznání, jak a čím se naši předkové bavili. Patří sem zřízení regionální, obecní či školské knihovny (městské archivy), ve kterých jsou uloženy staré tisky, bible, kalendáře s rodinnými záznamy, kroniky, mapy apod.

Také písemné pozůstalosti a paměti kulturně činných osob (skladatelů, spisovatelů, učitelů a dalších laických písmáků), jsou zdrojem různých zpráv. Lze použít i zpráv o událostech uvedených v regionálním tisku a vydávaném v naší popisované oblasti. Svázané ročníky novin a časopisů bývají uloženy v knihovnách, kde jsou k dispozici pro případné zájemce.

Řadí se k tomu i zmínky o divadelní činnosti, místní zábavy, jejich programy a úroveň (taneční, posvícenské, masopustní a jiné příležitostné oslavy).

8. Památky lidové kultury, hmotné a duchovní tradice, vesnické stavby a jejich výzdoba vnější, vnitřní zařízení (nábytek, obrazy apod.), hospodářské příslušenství (včelín, sýpky aj.), způsob střešní krytiny, z jakého materiálu je stavba, v které době byla vystavěna.

Součástí hmotné kultury je i kroj, porovnáním krojů ze starých portrétů, litografií a v novější době fotografií uvedeme a popíšeme jeho části, které byly změněny nebo doplněny.

Z písemných pramenů jsou to testamenty, pozůstalostní spisy, účty a jiné písemnosti.

Další podnět s týká stravy a sice jaké typické pokrmy, příprava jídel, pečení chleba, krajové názvy potravin a v jakých ročních obdobích se jednotlivé druhy ke spotřebě připravovaly.

Pozornost věnujeme také lidovým zvykům v životě předků (narozenniny, křty, svatby, pohřby), dále obyčeje v jednotlivých ročních obdobích (Tři králové, masopust, popelec, velikonoce, stavění májů, Boží tělo, Všech svatých, Dušiček, Mikuláše, Lucie, vánoce, koleda, Silvestra, procesí, pouti, posvícení, přástky, dožínky, jarmarky) a další lidové slavnosti podle zvyků v jednotlivých regionech. Zajímavé jsou i zvyky a obyčeje spojené se zaměstnáním (vinařství, myslivectví, rybníkářství, zemědělství aj.). Jsou známy i zvyky spojené s lidovým léčením (zařikávání, léčivé byliny, talismany) a různé další recepty.

Neopomenujeme stranou ani to, jak se mluví v lidové řeči, nářečí (výrazy, význam apod.). Stejně tak jsou zajímavé lidové písně, světské (výpravné balady, lyrické, milostné, žertovné, taneční s vylíčením a popisem tanců, při práci apod. a obřadní: výroční, svatební, vojenské apod.). Písně duchovní (obřadní, koledy apod.), jarmareční (kramářské).

Lidové pověsti různých druhů: z přírodních zjevů vykládaný vznik obce, místní (o zříceninách, zázračných obrazech, památných stromech, prorocích apod.), dále historické pověsti (Bílá paní, o rytířích, loupežnicích atd.), pověsti o pokladech, strašidlech a nadpřirozených bytostech slýchané při různých příležitostech.

Tradují se také různé příhody ze života v obci, siláci, přírodní jevy, pytláci, o robotě atd. Také, pokud je nám známo z vyprávění, že některá obec, osada nebo jejich obyvatelé mají přezdívky, je možno se o nich zmínit.

Z kultury slovesné jsou také přísloví a pořekadla, popěvky při práci a dětských hrách, lidové pranostiky, lidové skladby dramatické (hry vánoční, velikonoční aj.).

Po stránce výtvarné upozorníme na autory a místa vzniku dřevorezby, hraček, obrazů na skle, plastiky aj., kde je možnost je vidět a popsat dobu jejich vzniku.

9. Topografie zavede čtenáře k poznání uspořádání jednotlivých budov v obci, kde byl rybník, mlýn, potok, polohy statků, chalup, kdy od r. 1771 měly svá popisná čísla a lze z různých archiválií sledovat postup držby a jejich osudy.

Čtenáře kroniky jistě bude zajímat, zmíníme-li se o původu obce, jejím vývoji, které vrchnosti patřila, zprávy o neštěstích, válkách, epidemiích, požárech apod. Dále sledujeme data o obyvatelstvu, původ, poměr pohlaví,

stáří, významné rodiny a osoby, hospodářství (řemesla, průmysl), domácí výroba (hrnčířství, košíkářství, plátenictví, výroba košťat aj.). Objekty průmyslové jako pivovar, lihovar, pila, cukrovar, s příslušnými daty, případně jména majitelů, mzdy a pracovní podmínky přiblíží čtenáři další poznání ze života obce.

Jako doplněk, případně jako úvod by měl kronikář popsat území o kterém píše a to: přírodní poměry geologické (ruda, vápenec, krasové jeskyně, prameny apod.), data o živelných pohromách (sesuvy půdy, povodeň apod.). Výskyt místní zvířeny: vzácné úlovky (rys, medvěd, vlk atd.), bažantnice, obora a jejich dějiny, škodná zvěř, užitková, případně i chovná.

Z oboru botaniky: zprávy o památných stromech, alejích, pěstování kulturních a léčivých rostlin a možnost jejich použití.

Z oboru mineralogie: naleziště minerálů, zprávy o dolování, těžbě vápence, písku apod.

Hory, vody a klima kraje: názvy hor, údolí, řek, potoků, studánek, léčivých pramenů a rybníků jsou vhodným doplnkem při popisování krajiny. Podle klimatu řadíme oblasti na obilné, řepné, chmelařské, bramborářské. Druh pěstovaných zemědělských produktů dává odpověď na to, jaké v tom místě převládá počasí – klima. Výjimky jsou pouze tehdy, kdy jsou mimořádně velké deště, mráz, sucho a zápisy v archiváliích se zmiňují o neúrodě, záplavách či jiných pohromách. Podrobnější vypsání získaných zpráv je přínosem pro obsah kroniky.

Pokud zjistíme staré názvy řek, potoků a jiných lokalit, uvedeme je vedle nového názvu (v závorce) a s vysvětlující poznámkou.

Doplňkem naší kroniky je popis pokud možno všeho, co mělo nebo má význam pro vyobrazení celkového pohledu na místa života našich předků.

Záleží na kronikáři, které zde navržené body použije a svými znalostmi a úvahou libovolně upraví a doplní.

Podrobný popis v knize Dr. Fr. Roubíka „Příručka vlastivědné práce“. Praha 1947.

Boj o predikát Pavla A. Švandy ml. ze Semčic.

Dr. Václav Elznic

Dne 5. ledna 1991 bylo tomu právě 100 let, co zemřel v Brně náhle básník, spisovatel, ale především velký divadelní ředitel a podnikatel Pavel Antonín Martin Švanda ze Semčic ve věku 66 let. Byl pochován v rodinné hrobce na vyšehradském hřbitově nedaleko místa posledního odpočinku nesmrtelné Boženy Němcové. Jeho osobnost je natolik známá, že není třeba o něm mnoho psát. S jeho jménem je také spjata slavná éra českého divadelnictví v druhé polovici 19. století, zejména pražských arén. Jednou z prvních byla Švandova aréna (nekryté letní divadlo) ve Pštrosce (1) na Vinohradech (1869 - 1910), poté proslulá smíchovská aréna v Lesíčku u železničního mostu v Praze, (dnes ulice Elišky Peškové) 1891 - 1934), pak krytá s celoročním provozem, konečně intimní zimní divadlo "U Libuše" (1881) dnešní Realistické divadlo rovněž na Smíchově.

Pavel A. Švanda ze Semčic se narodil 28. 11. 1825 (2), (pokřtěn u sv. Štěpána), jako syn Antonína Václava Švandy, úředníka uliční (silniční) stavební správy, a matky Marie Anny šlechtičny Jeronisové z Libušína. Na Malé Straně vystudoval gymnázium a r. 1843 vstoupil do semináře, který za dva roky opustil. Seznámiv se s J. K. Tylem a dalšími českými buditeli, začal psát básně i drobnou prózu; v bouřlivém roce 1848 vydával a redigoval politický večerník POZOR, ale současně vedl do r. 1853 divadelní rubriku v "Lumíru". Jeho nadšení pro dramatické umění jej přivedlo k oltáři s vynikající umělkyní Eliškou Peškovou dne 5. srpna 1850 rovněž u sv. Štěpána (3). Její otec byl sice Němec a proto byla pokřtěna Elisabeth Peschke, ale matka Karolína roz. Pichová byla roduvěrná Pražanka a nadšená vlastenka, hostinská "U tří lip". Na doporučení její učitelky a ředitelky dramatické školy paní Niny Herbstové debutovala 15 a půlletá Eliška 9. ledna 1849 v ochotnickém divadélku pražského měšťana Švestky v knihovním sále zrušeného benediktinského kláštera u kostela sv. Mikuláše na Starém Městě, který r. 1816 koupila paní Dorota Sängarová, provdaná Švestková. Povinná školní docházka byla tehdy 12 letá. Ale již r. 1850 ji přivedl J.K. Tyl do Českého zemského divadla (v té době údajně neuměla česky ani psát, ani číst), kde se stala na celých 20 let nejoblíbnější českou herečkou. Mezitím Pavel A. Švanda působil jako režisér plných 10 let (1853 - 1863) v mikulášském divadle, načež se stal vrchním režisérem a dramaturgem zemského divadla. (4)

Divadelní historik by vyzdvihl především nesmírné zásluhy Pavla A. Švandy o toto divadlo v Praze, kde se dosud hrálo česky jen jedenkrát v týdně. Za jeho působení se tu začalo hrát již každodenně, v neděli a o svátcích dokonce dvě představení. A divadlo bylo plné. Obdiv patří i jeho manželce Elišce, která tu potom (i mimo rámec své divadelní činnosti a kromě svých vlastních prací) přeložila z němčiny a francouzštiny na 600 divadelních her. Byla to obdivuhodná žena. Zemřela 23. 5. 1895 a je pochována ve společné hrobce rodiny Švandů na vyšehradském hřbitově.

Když bylo za pruské války r. 1866 Zemské divadlo uzavřeno, sestavil si Pavel A. Švanda po Tylově vzoru vlastní divadelní společnost, se kterou procestoval polovinu Čech. Ale ani jemu se nedařilo vždy valně a proto ochotně přijal nabídku správy divadla města Plzně. Ani tady nevydržel dlouho a proto, když v červenci r. 1870 z malicherných příčin (a spíše ze zlé vůle) propustil ředitel Kollár Elišku Peškovou ze Zemského divadla, začal Švanda novou etapu své činnosti jako divadelní podnikatel, ve které setrval až do svého konce. Zemřel v Brně 5. 1. 1891.

První potíže Pavla Antonína Švandy ml. ze Semčic

Předcházejícími odstavci jsme vzdali hold vynikajícím českým divadelníkům 19. století, kteří spolu měli 4 děti. Byli to Jaroslav Leopold 31. 12. 1861 (křtěn u sv. Štěpána v Praze), spisovatel Pavel Antonín 3. 7. 1855 (křtěn tamtéž), Karel 12. 9. 1867 ve Vršovicích a dcera Marie. Všichni byli do jisté míry poznamenáni divadelním talentem svých rodičů, což platí zejména o jmenovci Pavlovi Antonínu ml. ze Semčic. Ten byl nejen dobrým hercem, ale i zpěvákem, takže již ve 21. roce svého věku s úspěchem si zahrál roli Jeníka v Prodané nevěstě. Avšak po otcově vzoru zatoužil po divadelní podnikatelské cestě. S otcovou a pak vlastní divadelní společností podnikal i on zájezdy po nejrůznějších českých městech.

Ale roku 1897 ho po potkalo nemilé překvapení, když obdržel předvolání c.k. místodržitelství v Praze k trestnímu postihu pro osobování si šlechtického titulu. Jeho překvapení bylo o to větší, neboť dosud nikdo nikdy o řádném šlechtictví jeho předků nepochyboval. První policejní protokol o výslechu byl sepsán 16. 4. 1897 v Kutné Hoře, kde bylo zjištěno, že Pavel Švanda (t.č. 42 letý) nemá ani erb ani diplom kteréhokoliv ze svých předků, které v tomto stadiu vyšetřování kromě svého otce ani neznal. Uvedeného dne podepsal kutnohorský protokol Pavel. Antonín Švanda ml. i s predikátem. To už vypadalo na provokaci, a výsledek se nechal očekávat. Finanční prokuratura mu správním cestou vyměřila 28. května 1897 pokutu 50 zlatých, nebo 7 dní vězení s možností odvolání.

Švanda se skutečně odvolal v zákonné lhůtě a rekurs podepsal stejným způsobem, t.j. s predikátem. Pro opakovaný přestupek a neplacení mu finanční prokuratura 13. listopadu 1897 uložila pokutu dvojnásobnou, t.j. 100 zlatých. Švanda se odvolal znovu 2. ledna 1898. Ministerstvo vnitra, které mělo odvolání rozhodnout nebo rozsudek potvrdit, váhalo. Pražské místodržitelství se dostalo do časové tísně a nezbývalo mu, než vyřízení urgovat, což samo o sobě bylo vůči nadřízenému orgánu věcí povážlivou. Nemohlo totiž proti delikventu vést nové řízení, aniž bylo staré vyřízeno.

Nicméně Pavel Švanda i nadále používal predikátu "ze Semčic" a to dokonce i na divadelních návštěích. Pro opakovaný delikt mu byla 10. listopadu 1898 uložena pokuta nová a opět dvojnásobně zvýšená na 200 zlatých, a jelikož tentokrát rekurent zmeškal zákonnou odvolací lhůtu, nabyl rozsudek právní moci. Zdálo se, že Švandovou neústupností nebude mít případ konce, když 9. května 1899 pro stejný delikt mu byla uložena další pokuta 400 zlatých, takže spolu se všemi dřívějšími se zvýšila státní pohledávka vůči Švandovi na sumu 750 zlatých.

Tentokrát byl Švanda již opatrnější a včas se odvolal, a v rekursu podaném na c.k. místodržitelství v Praze dne 31. 5. 1899 tvrdil znovu, že pochází od svého druhého praděda Václava Švandy ze Semčic; doklady o tom však nemá a z hlediska trestního řízení se opíral o zásadu presumpce neviny, čili, že je povinností vyhledávacích či státních orgánů dokazovat mu trestný čin, a nikoliv obviněný svou nevinu. Sám si však nebyl touto argumentací příliš jist a proto v opakovaném podání přiložil své rodové doklady, byť neúplné, a žádal o zrušení všech předchozích rozsudků.

Rodové doklady ex offio.

C.k. pražské místodržitelství začalo být nyní opatrnější, neboť i z neúplných dokladů bylo patrné, že by nakonec mohl mít Švanda pravdu, a zahájilo samo pátrání. Vyžádalo si proto nejprve dobrozdání smíchovského okresního hejtmanství (Smíchov byl přičleněn k Velké Praze až r. 1922), které k překvapení navrhuje 6. ledna 1900, aby pokuty byly amnestovány pro špatnou finanční situaci rekurenta a praktickou jejich nedobytnost. Dále dokládá, že Švanda mění neustále svůj pobyt i působíště, takže jej nelze dosáhnout.

1. generace s nobilem predikátem

Prvého nositele se šlechtickým predikátem "ze Semčic" nebylo nijak těžké zjistit již proto, že se na něj Pavel Švanda odvolával jako na svého 2. praděda (t.j. pra-praděda). Byl jím pražský měšťan a nákladník Václav Švanda ze Semčic, sládek a majitel právovárečného domu na Starém Městě Pražském, jemuž Marie Terezie potvrdila roku 1767 v stavovských deskách (6), že svůj starošlechtický původ a od prarodičů užívaný a tím zamlčený predikát "von Zemschitz" plně prokázal; a proto ona Marie Terezie, ze své vůle a moci prokazuje jemu, Václavovi ze Semčic, jeho manželce a přirozeným jejich dědicům mužského i ženského pohlaví tu zvláštní milost, že je do stavu šlechtického povyšuje a do šlechty všech jejich zemí uvozuje, jemu predikát jeho předky užívaný "von Zemschitz" z nové své vůle uděluje .... a nařizuje a chce, aby jej všichni na osobu šlechtickou drželi, dávajíc mu současně všechna práva, která s tím jsou spojena (t.j. na titul, úřady, nadace atd.). A pro lepší toho jistotu a milost mu udílí erb s klenotem a to:

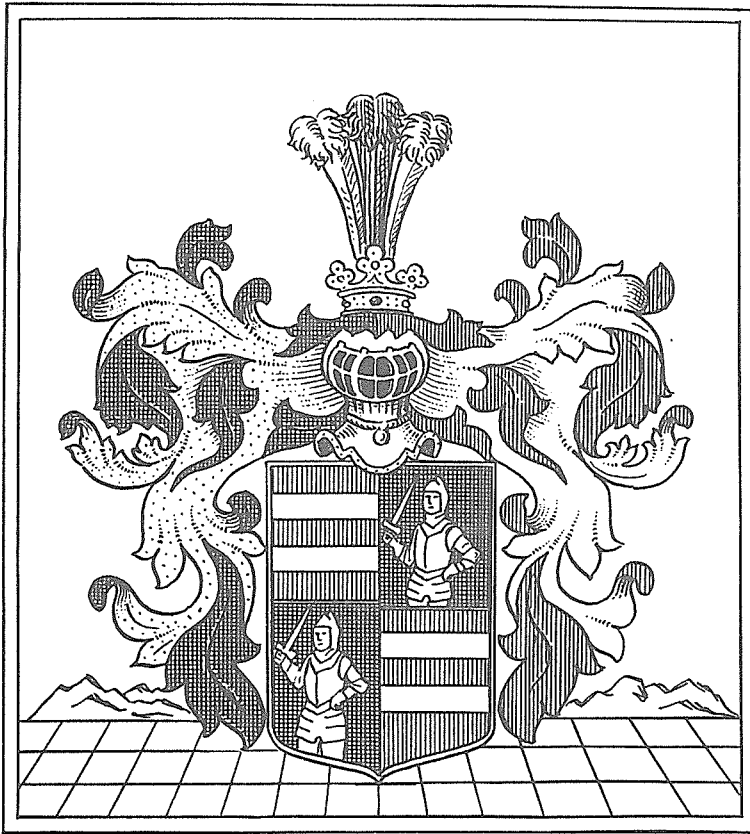
Štít poněkud podlouhlý, dole hrotitý, čtvrcený: pravá horní a levá dolní čtvrt červená (rubínová) s dvěma stříbrnými vodorovnými břevny, levá horní a pravá dolní čtvrt černá, v nich po kolena jsoucí stříbrný obrnělec, držící v pravé ruce zdvižený meč, s levou rukou opřenou v boku. Na štítě spočívá otevřený turnajský helm se zlatou korunou, ze které ční tři pštrosí pera, střední červené, postranní stříbrná. S helmice splývají rozvlátá pokrývadla, pravé černo-zlaté, levé červeno-stříbrné.

Dáno ve Vídni dne 28. srpna 1767.

Marie Terezie

Podepsal: Rudolfus Comes Chotek

Rae: Bae: Sup. et arch. Austr. pr. Cancell.

V těchto deskách stavovských je vedle textu zobrazen i popisovaný erb, po stránce umělecké nevalné úrovně, což odpovídalo úpadkové tvorbě heraldické tvorby. Dvorní erbovní malíř používal z pohodlí nebo nedostatku fantazie v řadě znaků za sebou dokonce stejné kresby, změniv pouze erbovní znamení a klenot, jak mu psaný diplom ukládal. V Saalbuchu svazek 216, folio 624 nalezneme stejný text diplomu bez vyobrazení (místo pro ně je tu vynecháno); je potud zajímavý, že titulní list příslušného zápisu je nadepsán (7):

NOBILITATION für den Wenzel Schwanda, Bürger in der Alten Stadt Prag mit dem Predicat von Zemschitz.

Uvádíme to proto, že z hlediska právního při přísné interpretaci znění diplomu jde skutečně o nobilitaci, neboť v něm císařovna Václava Švandu do stavu šlechtického povyšuje a predikát "von Zemschitz" z nové milosti připojuje s nařízením (pod pokoutou 50 rýn. zlatých), aby jej všichni za osobu nobilitovanou drželi. Naproti tomu úvodní odstavec diplomu se (jako důvodový) výslovně opírá o důkaz jeho starošlechtického původu.

Nejedná se tudíž o "renobilitaci" jak by se na první pohled zdálo, neboť tu zavedl teprve dvorní dekret č. 5592 ze dne 12. října 1840 pro případ, kdy pozdější potomek, chtěje obnovit šlechtictví, které jeho předkové z jakýchkoliv důvodů zanechali anebo upadlo v zapomnění, může je dosáhnout, jestliže předloží důkaz šlechtictví jednoho ze svých předků přímé linie, a současně prokáže svůj přímý původ od něho. Takové obnovení diplomu se v tomto případě nepovažovalo za nové povýšení. V době tereziánské tomu tak ještě nebylo.

Kdo byl Václav Švanda ze Starého Města pražského?

První odpověď na to dává již úvodní text nobilitačního diplomu, v němž se jmenovaný uvádí jako měšťan pražský, který jako sirotek se vyučil sládkem, a poté se stal sladovnickým mistrem, a konečně svou pilí majitelem právovárečného domu na Starém Městě. O tom svědčí i úřední osvědčení c.k. Zemského soudu v trestní věci Švandově čj. 2950/1899:

1. že podle liber contractuum Starého Města pražského rub. 12, fol. 234, dům od starodávna zvaný "U Bílků" podle pěti kostelů blíže Dlouhé třídy dne 15. července 1760 smlouvou trhovou v dražbě koupil Vaclav Schwanda, měšténín v král. Starém Městě pražském se svou manželkou Annou za 2.390 zlatých.
2. že podle liber contractuum (pro Prahu Staré Město) č. 19, fol. 356 proveden byl dne 23. října 1782 k žádosti vlastníků domu čp. 83 (nyní označeného čp. 618) šlechticů Wentzel Schwanda von Schömschütz a jeho manželky Anny odhad tohoto domu, jehož cenu určili odhadci na 9.130 zlatých.
3. že v knize kontraktů N 75, fol. 257 p.v. jsou zápisy tyto (praes. 3. Sept. 1802) .... Týkaly se zděného domu čp. 652 na Novém Městě pražském po Martinu Bacherovi.

Vyřizoval c.k. Zemský soud v Praze dne 8. dubna 1899 k rukám žadatele Dr. Aloise Koldinského, spoluprovodovatele smíchovského divadla a manžela Marie Švandové, dcery Pavla Švandy se Semčic dne 1. ledna 1797.

4. podle knihy zemřelých kostela sv. Jiljí zemřel Václav Švanda ze Semčic.

2. generace přímé linie Václava Švandy

V domě "U Švandů" se narodil 7. dubna 1761 Antonín Švanda ze Semčic; jako syn Václava Švandy a matky Anny N.N. byl pokřtěn následujícího dne v kostele Panny Marie před Týnem (9). Ten však již neměl obchodní schopnosti svého otce; řemeslu sladovnickému se nevyučil, a snad z něj i rodičové chtěli mít "pána". Ve svých 24 letech se oženil jako magistrátní úředník (později jako oficiál) dne 9. listopadu 1784 u sv. Haštala (10), nevěstou mu byla 19 letá Agnes Haklová a v oddací matrice byl ženich zapsán výslovně jako "nobilis Antonius Schwanda von Zemschitz", což pro budoucího vnuka Pavla Švandu mělo mimořádný průkazný význam. Po 16 letech paní Agnes zemřela a byla 29. července pochována u sv. Jiljí na Starém Městě. (11)

Magistrátní oficiál Antonín Švanda ze Semčic se ve věku 45 let (podle oddacího zápisu, ač se narodil r. 1761) oženil podruhé; za manželku pojal 14. září 1801 u sv. Štěpána vdovu Magdalenu Bacherovou rozenou Soukupovou z Chaber u Prahy (12). Na věk nevěsty v matrice zapoměli. V té době drželi bratři Antonín a Václav Švandové v Masné ulici domy č. 481 a 482 (starého číslování), které náležely předtím jednomu pražskému židovi a které Antonín v dražbě koupil. Za tři měsíce po svatbě se novomanželům narodil 28. prosince 1801 syn Antonín Václav Jiří, kterého pokřtili opět u sv. Štěpána. Počet křestních jmen odpovídal tehdejší módě „lepších rodin“ (13).

Antonín Švanda ze Semčic zemřel 14. května 1826 jako penzista pražského magistrátu ve věku 70 let (podle úmrtního zápisu) a byl pochován z kostela sv. Štěpána (14).

3. a 4. generace rodu Švandů ze Semčic

Posledně jmenovaný Antonín V.J. Švanda se sice s predikátem narodil, ale již jej neužíval. I on sledoval úřednickou kariéru svého otce; v oddacízápise dne 5. února 1825 matriky farního kostela Panny Marie Vítězné na Malé Straně se 23 letý ženich uvádí jako úředník stavby silnic (15). Nevěstou byla urozená panna Marie Anna Jeronisová z Libušína, 27 letá dcera Martina Geronise (von Libuschina) od Oujezdské brány a Barbory Boschové, narozená v Praze.

Dne 28. listopadu 1825 se jim narodil syn a to jediný, Pavel Antonín Martin, kterého dali rodiče pokřtít u sv. Štěpána (2). Jeho životopisem jsme začali tento článek, ve kterém sotva můžeme docenit jeho význam a práci, kterou vykonal nejen na poli našeho divadelnictví, ale i našeho společenského života a zejména národního sebevědomí v 2. polovici 19. století. Učinil tak ve svých vzpomínkách jeho žák a pokračovatel Vendelín Budil (16). Jeho obdivuhodný vzestup divadelního ředitele a podnikatele začal až po opuštění úřednických míst (byl dočasně i učitelem češtiny na Josefovské reálce), když se oženil s neméně podnikavou, ale současně i vynikající herečkou Eliškou Peškovou. Bylo to v době rozmachu pražských arén, ze kterých právě Švandovy podniky představovaly soudobou uměleckou špičku. Byla to nejdříve Švandova aréna ve „Pštrosce“ na Král. Vinohradech, nekrytá aréna „V lesičku“ (na místě dnešních smíchovských kasáren), divadélko v hostinci Eggenberg rovněž na Smíchově, zejména ale pro naši generaci nezapomenutelná Smíchovská aréna pod železničním mostem, která desítky let vábila celou Prahu, od roku 1891 do r. 1934. Zbořena byla r. 1938 na příkaz pražského magistrátu po nešťastném požáru dřevěné tribuny pražské A.C. Sparty. I když snad z požárního hlediska bylo rozhodnutí o likvidaci arény správné, nicméně hlavním důvodem byla pravděpodobně velká konkurence zejména Stavovskému divadlu, které v té době bylo v nezávidění hodné finanční situaci. Hlavním důvodem byly však neshody mezi ředitelstvím Arény a Smíchovským pivovarem, který byl majitelem pozemků, na nichž divadlo stálo. To se však rodiny Švandů netýkalo, neboť těsně před tím prodal Arénu JUDr. Karel Švanda divadelnímu podnikateli Ant. Fenclovi.

Urovnání sporu

Z dříve uvedených matričních dokladů by se zdálo, že urovnání sporu o Švandův predikát a vyřešení případu i bez jeho součinnosti je záležitostí čistě administrativní, kdyby zde nebylo předchozích finančních postihů c.k. prokuratury. Z obavy před fiaskem nařídilo ministerstvo vnitra pražskému místodržitelství, aby prozkoumalo magistrátní materiály, ze kterých by se dalo zjistit, zdali děd Pavla Švandy užíval predikát. A zde byla skutečně nalezena stopa na první pohled nadějná. Bedliví místodržitelští pátrači našli čirou náhodou žádost vdovy Magdaleny roz. Bacherové o přiznání penze po zemřelém manželovi, magistrátním kancelistovi Antonínu Švandovi ze Semčic. Svou žádost doložila oddacím listem z 14. 10. 1801 a úmrtním listem svého manžela z 14. 5. 1826. Jednoduché srovnání ukázalo, že „po rozumu c.k. místodržitelství“ nejde o stejnou osobu, neboť narodili se ženich prokazatelně roku 1761 neměl v den svatby 45 let, nýbrž jen 40 let, a proto nemohl mít v den úmrtí 70 let, nýbrž jen 65 let.

Pavel Švanda se pochopitelně bránil. Co nevěděl on, věděli jeho advokáti, nehledě k tomu, že jeho bratr Karel a švagr Al. Koldínský byli doktoři práv. A tak na konec bylo ministerstvo vnitra nuceno přistoupit na argumentaci, že oba matriční doklady jako listiny veřejné s plnou průkazní mocí jsou sice nesporné ve věcech, pro které byly zákonem zřízeny, tj. o okolnostech narození, oddání a úmrtí právního subjektu, nikoliv však o okolnostech, které z moci úřední nebyly zjišťovány. To se v daném případě týká věku snoubenců a zemřelého, zapsaných do matrik pouze na základě ústního prohlášení nupturientů, resp. pozůstalých. Proto vydalo uvedené ministerstvo rozhodnutí, adresované 12. ledna 1904 pražskému místodržitelství, podle kterého má být divadelní ředitel Pavel Švanda ze Semčic cestou milosti amnestován a pokuty mu prominuty, pokud nebyly jmenovaným zaplacený.

Tím byl spor trvající plných 7 let ukončen. Pozdě – ale přece. A tak nám na závěr zbývá říci jen několik vět z jeho pohnutého života. Je samozřejmé, že ve svém mládí působil v souboru svého otce. V letech 1886 - 1891 byl tenoristou za jeho ředitelování v Národním divadle v Brně. Po otcově smrti zdědili sourozenci Karel, Pavel ml. a Marie provd. Koldínská smíchovská divadla „U Libuše“ (dnešní realistické) s 600 místy v hledišti, a letní „Arénu“ mezi mostem Železničním a Palackého. V té době měla obě divadla mohutný ansábl i repertoár: 64 činoher, 28 oper a 32 operet, kde se od r. 1900 hrálo denně, neboť r. 1922 dostalo ústřední topení. Divadlu vládla energická vdova Eliška Pešková – Švandová až do své smrti 23. května 1895. A jelikož se JUDr. Karel Švanda vzdal svého podílu již r. 1901 ve prospěch své sestry, neboť jako sekční šéf Zemského výboru nemohl být současně soukromým podnikatelem, rozdělili si Pavel ml. a Marie podnikatelské koncese tak, že pražskou koncesi převzala Marie Koldínská, mimopražskou Pavel Švanda.

A když r. 1896 - 97 nabídlo družstvo Národního divadla v Brně svou scénu Švandovi, zařídil se zde velkolepě, neboť zaměstnával tu 51 sólistů, 20 členný orchestr, který s místními hudebníky tvořil až 60 členný soubor. Ale divadlu se zde nedařilo valně, a tak na konci sezony zůstalo 22 členů zpěvohry bez angažmá. Na konec se skromnými zbytky putoval Pavel Švanda po českých městech, aby uhájil

své živobyti. Poté došlo k nejhoršímu. Když r. 1903 utrpěl pádem s koně těžký úraz, předal vedení své společnosti J.E. Sedláčkovi, a brzy nato prodal i svou koncesi. Těžce nemocný žil posledních 20 let v ústraní, a téměř zapomenut zemřel 24. ledna 1923 v Praze na Smíchově.

RODOKMEN ŠVANDŮ ze SEMČIC

Švanda Václav, * asi 1727, pražský měšťan a nákladník, šlechtický stav obdržel 28. 8. 1767 a predikát „von Zemschitz“. Zemřel 1. 1. 1797 v Praze. Manželka Anna N.N. Syn Antonín.

Švanda Antonín, * 7. 4. 1761 v Praze (Panna Maria před Týnem), magistrátní oficiál, + 14. 5. 1826 (sv. Štěpán).

1. manž.: Agnes Haklová, * asi 1765, co 9. 11. 1784 (sv. Haštal), + 29. 7. 1800 (sv. Jilji).

Děti: *Ottmar* * 7. 2. 1792 (sv. Haštal), + 23. 4. 1806 (sv. Štěpán),
Kateřina Eman. * 14. 5. 1791 (sv. Haštal), + 21. 10. 1794 (sv. Haštal),

Kateřina * 1. 1. 1790 (sv. Haštal), + 1. 7. 1790 tamtéž.

2. manž.: Magdalena Soukupová roz. Bacherová, * asi 1767, co 14. 9. 1801 (sv. Štěpán), + 1. 7. 1836 (sv. Mikuláš).

Děti: *Antonín Václav Jiří*, * 28. 12. 1801 (sv. Štěpán),
Karel Bor. Rud., * 18. 4. 1803 (sv. Štěpán), + 23. 7. 1804 tamtéž,
M. Anna Ignatia, * 12. 9. 1806 (sv. Štěpán), + 24. 9. 1814 tamtéž.

Švanda Antonín Václav Jiří, * 28. 12. 1801 (sv. Štěpán), stav. revident.

manž.: Anna šlechtična Jeronisová z Libušína, * asi 1798 v Praze, co 5. 2. 1825 (Panna Maria Vítězná)

Děti: *Pavel Antonín Martin*, * 28. 11. 1825.

Švanda Pavel Ant. Martin, vrchní režisér Čes. zem. divadla v Praze a divadelní podnikatel, * 28. 11. 1825 (sv. Štěpán), + 5. 1. 1891 v Brně, pochován na Vyšehradě.

manž.: Alžběta (Eliška) Pešková, dram. spisovatelka, překladatelka a herečka, * 1. 7. 1833 v Praze, co 5. 8. 1850 (sv. Štěpán), + 23. 5. 1895 tamtéž.

Děti: *Jaroslav Karel Leopold*, * 31. 12. 1851 (sv. Štěpán), + 1879 a pochován na Vyšehradě,
Pavel Antonín ml., * 3. 8. 1855 (sv. Štěpán), + 1923 na Smíchově,

Karel, * 12. 9. 1867 Vršovice, + 5. 11. 1928 Praha,
Marie Švandová sestra předchozích provdána dvakrát:

1. manž.: J.J. Stankovský,

2. manž.: JUDr. Alois Koldínský, literát a spoluprovozovatel divadel smíchovských..

Marie – Švandová Koldínská zemřela bezdětná; její manžel se pak oženil podruhé s vdovou se dvěma dcerami.

Švanda Karel ze Semčic, nejmladší syn Pavla Švandy ze Semčic a Elišky roz. Peškové, * 12. 9. 1867 v Praze Vršovcích, + 5. 11. 1928 v Praze, jako JUDr a sekční šéf Zemského váboru, poslední majitel divadla U Libuše a Smíchovské arény. Byl ženat dvakrát:

1. manž.: *Luisa Kautská*, * 12. 2. 1880 (sv. Haštal), co 27. 1. 1901 (Panna Maria Vítězná), + 14. 3. 1911 tamtéž, bezdětná,

2. manž.: *Emma roz. Jelínková*, selská dcera kováře z Klenčí a Antonie Stuchlíkové, * 23. 11. 1882, vynikající herečka. Po smrti manžela řídila sama divadlo, a po té se vdala za herce R. Kadlece, + 25. 11. 1971 v Praze.

Děti JUDr. Karla Švandy ze Semčic a Emmy roz. Jelínkové

1. MUDr. Eliška Švandová, * 15. 3. 1903 (sv. Václav, Smíchov), + 1982, krátce před ní i manžel Ing. Šulc, který přijal její jméno.

Jejich děti: Ing. František Švanda, * 16. 6. 1938, v r. 1965 emigroval do Německa neženat.

Emilie, * 16. 5. 1940, oo za Pavla Chalupu a jejich dcera

Martina, * 6. 12. 1976.

2. Marie Švandová, * 15. 3. 1905 (sv. Václav), provd. 1928 tamtéž za velkoobchodníka Ludvíka Kacera, r. 1933 rozvedena. Herečka a tanečnice, spoluzakladatelka divadla J. Wolкера v Praze. Bezdětná, dosud (1992) žijící, restituující podle § 5 zák. č. 403 Sb. Švandovo divadlo na Smíchově (dnes divadlo Labyrint), spolu s Emilií a Ing. Františkem, vedoucím redaktorem rozhlasu Svobodné Evropy v Mnichově.

3. Ema Švandová ze Semčic, * 1908 a provdána za Bedřicha Dvořáka, majora a letce (za 2. světové války sloužil u Royal Air Force), později jako velitel vojenského letiště v Pardubicích. Oba zahynuli r. 1950 ve vězení. Jejich syn Jaroslav zůstává neznámým.

Švanda Pavel Antonín ml. ze Semčic, * 3. 8. 1855 v Praze (sv. Štěpán), +24. 1. 1923 na Smíchově.

Poznámky a matriční údaje pražských kostelů:

1. Aréna ve Pštrosce bylo typické letní dřevěné divadlo, nezastřešená prkená ohrada s jevištěm a hledištěm pro 3.000 diváků. Svůj provoz zahájila představením „Jiříkovo vidění“ J.K. Tyla dne 11. 8. 1849.
2. Matrika narozených sv. Štěpána – N 15 (1825 – 1830).
3. Matrika oddaných sv. Štěpána – O 9 (1848 – 1854).
4. Ottův slovník naučný XXIV, str. 853.
5. Šlechtický archiv, fasc. Švanda ze Semčic, SÚA v Praze.
6. Desky stavovské – č. 40, fol. A 23. SÚA v Praze (jako 5.).
7. Saalbuch – sv. 216, fol. 624. SÚA v Praze (jako 5.)
8. Matrika zemřelých sv. Jiljí – Z 4 (1775 – 1799).
9. Matrika narozených Panny Marie před Týnem – N 7 (1721 – 1766).
10. Matrika oddaných sv. Haštala – O 7 (1784 – 1825).
11. Matrika zemřelých sv. Jiljí – Z 5 (1799 – 1807).
12. Matrika oddaných sv. Štěpán – O 6 (1764 – 1816).
13. Matrika narozených sv. Štěpána – N 12 (1795 – 1807).
14. Matrika zemřelých sv. Štěpána – Z 6 (1820 – 1838).
15. Matrika oddaných Panny Marie Vítězné – O 2 (1819 – 1845).
16. Olga Spalová: Sága rodu Budilů. Praha 1978.
17. Alfred Javorin: Pražské arény. Praha 1958.
18. Postavy brněnského jeviště 1884 - 1984. Vydalo Státní divadlo v Brně 1979 – 1984, str. 416 – 417.

Kresba: Karel Liška, Praha – Radotín.

Na pomoc autorům našich Genealogických listů

Protože stále dochází k různým zbytečným pracem při zpracování rukopisu, a to nejen u autorů, ale i u lektorů, rozhodli jsme se k usnadnění práce uvést tyto stručné pokyny pro vypracování rukopisů:

TEXT RUKOPISU:

Text rukopisu se píše zásadně strojem normálními typy (nikoli perličkou) ob řádek – 1 1/2 řádkování, po jedné straně listu na formát A4 (210 x 297 mm) dvojmo (s jednou kopií) Na jednom listu má být 30 řádků po 60 literách (viz ČSN 88 0220).

Každý rukopis má být upraven podle tohoto vzoru:

1. Výstižný (krátký) název práce,
2. autor, (plné jméno a příjmení, event. titul),
(jde-li o zaměstnaného autora uvést pracoviště a jeho sídlo,)
3. vlastní text práce,
4. literatura (odkazy číslované),
5. anotace – (stručný obsah práce na 5–8 řádků) v českém jazyce.

Na levém okraji rukopisu se nechává asi 2,5 cm okraj, na pravé straně asi 1,5 – 2 cm.

V textu se uvádějí číslované odkazy na literaturu.

Za nadpisy, titulky a podtitulky se zásadně nepíše tečka.

V rukopise se rovněž zásadně nepoužívá zkratk.

Pokud rukopis obsahuje obrázky, musí být odvolávka na obrázek přímo v textu a samozřejmě i k samotnému obrázku musí být legenda, co obrázek vyjadřuje. Legendu pod obrázky (popis) pište vždy na zvláštní papír, který se zařadí na konec rukopisu. V textu pouze vyznačte, kam má být obrázek zařazen.

Obdobně to platí pro tabulky popř. pro fotografie. Fotografie musí být jasné, ostré, na bílém papíru, minimální rozměr 9 x 12 cm.

Všechny obrázky, fotografie popř. tabulky musí být odevzdány současně s rukopisem.

ODKAZY NA LITERATURU

Připojují se k rukopisu na zvláštním listu v této úpravě:

Časopisy: Autor – příjmení a jméno (zkrácené), název článku v původním jazyce, název časopisu (nebo jeho ustálená zkratka), ročník časopisu, rok vydání, číslo sešitu, stránka (od – do) vše v arabských číslicích.

Knihy: Autor – příjmení a jméno (zkrácené), název díla, nakladatelství, rok vydání, uložení (např. SÚA Karmelitská) a signatura.

Autor práce odpovídá za její věcnou i formální správnost.

Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.

Adresa klubovny, knihovny, archivu a listovních zásilek:

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze
Sudoměřská 39
130 00 Praha 3

Bankovní spojení: Česká spořitelna a. s. Praha 5, Štefánikova 17 - běžný účet č.: 563650 - 058 / 0800

Odběr časopisů je vázán na zaplacení členského ročního příspěvku

---

Pro své členy vydává Česká genealogická a heraldická
společnost v Praze v nakladatelství
TABULARIUM TRADITIONIS
Macešková 35 - 106 00 Praha 10

Za původnost a obsah článků ručí autoři
Tištěno jako rukopis, autorská práva autorů zachována

Redakční skupina pro Genealogické a heraldické listy:

PhDr. Alena Pazderová, předsedkyně
Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.
Ladislav Forman
Ing. PhDr. Jaroslava Honcová, CSc.
Ing. Jan Oulík

Uzávěrka: 11. května 1994 - Dáno do tisku 17. května 1994 - Počet výtisků: 2000

Grafická úprava: TABULARIUM TRADITIONIS & FOTO PICTUS
nakladatelství a vydavatelství - Macešková 35, 106 00 Praha 10

ÚSTAV JADERNÝCH INFORMACÍ, a. s.

Elišky Přemyslovny 379

Praha - Zbraslav

PSČ 156 16

☎ 591 621

fax 592 232

